

**”Me pompimme kuin puput aamupiiriin”
Lasten liikkuminen päiväkotia käsittelevissä
suomalaisissa lasten kuvakirjoissa**

Elina Katainen

Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Syyslukukausi 2018
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Katainen, Elina. 2018. "Me pompimme kuin puput aamupiiriin": Lasten liikkuminen päiväkotia käsittelevissä suomalaisissa lasten kuvakirjoissa. Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 69 sivua.

Tässä laadullisessa tutkimuksessa tarkasteltiin lasten liikkumista päiväkodissa lasten kuvakirjoista. Koska lastenkirjat heijastelevat aikaansa ja vallitsevaa kulttuuria, oltiin kiinnostuneita, miten lasten liikkuminen näkyy uusissa suomalaisissa päiväkotia käsittelevissä lasten kuvakirjoissa. Tässä tutkimuksessa keskityttiin lasten omaehtoiseen, eriasteisesti kuormittavaan liikkumiseen sekä päiväkodin kasvattajien ohjaamaan liikkumiseen ja heidän osoittamaan tukeensa lasten liikkumista kohtaan.

Tutkimusaineisto koostui neljästä suomalaisesta 2010-luvulla ilmestyneestä lasten kuvakirjasta, joissa käsiteltiin päiväkodin arkea. Tekstien ja kuvien analyysissa hyödynnettiin teorialähtöistä sisällönanalyysia. Kuva-analyysinä käytettiin tarkemmin visuaalista sisällönanalyysia. Analyysia ohjasi analyysirunko, joka oli luotu teoreettiseen viitekehukseen pohjautuen.

Tuloksista ilmeni, että kirjoissa lasten liikkuminen oli varsin monipuolista. Lasten liikkuminen näkyi sisä- ja ulkoleikeissä, siirtymissä ja arkiaskareissa. Lapset liikkuiivat sekä yksin että yhdessä toisten lasten tai kasvattajien kanssa. Lapset hyödynsivät liikkumisessa myös erilaisia leluja ja välineitä. Kasvattajat ohjasivat lapsille liikuntatuokioita sekä tukivat lasten liikkumista hyväksyvällä asenteellaan, omalla esimerkillään sekä asianmukaisilla liikkumisvälineillä ja niiden sijoittelulla.

Asiasanat: liikkuminen, eriasteisesti kuormittava liikkuminen, lasten omaehtoinen liikkuminen, liikuntakasvatus, lasten kuvakirjat, päiväkotit

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	LIKKUMINEN VARHAISLAPSUUDESSA.....	7
	2.1 Alle kouluikäisten lasten liikkuminen	7
	2.2 Lasten omaehtoinen liikkuminen päiväkodissa.....	11
	2.3 Kasvattajat lasten liikkumisen tukijoina ja edistäjinä päiväkodissa.....	14
3	LASTENKIRJALLISUUS.....	19
	3.1 Lastenkirjat osana kirjallisuutta.....	19
	3.2 Kuvakirjat	20
	3.3 Kuvakirjojen tehtävät	22
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	26
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	27
	5.1 Tutkimusote.....	27
	5.2 Tutkimusaineisto ja sen hankinta	28
	5.3 Aineiston analyysi.....	33
6	KUVAKIRJOISTA ILMENNYT LIKKUMINEN.....	36
	6.1 Lasten omaehtoinen, eriasteisesti kuormittava liikkuminen	36
	6.1.1 Voimakkaasti kuormittava liikkuminen.....	36
	6.1.2 Reippaasti kuormittava liikkuminen	39
	6.1.3 Kevyesti kuormittava liikkuminen	43
	6.2 Kasvattajien ohjaama liikkuminen sekä kasvattajat lasten liikkumisen tukijoina ja edistäjinä.....	48

6.2.1	Kasvattajien ohjaama liikkuminen.....	48
6.2.2	Kasvattajat lasten liikkumisen tukijoina ja edistäjinä.....	51
7	POHDINTA.....	55
7.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	55
7.2	Tutkimuksen eettisyys, luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet.....	61
	LÄHTEET.....	65

1 JOHDANTO

Lasten liikkumisen lisääminen ja istumisen vähentäminen ovat tärkeitä ja keskustelua herättäviä aiheita (Lasten ja nuorten liikunta 2014). Tuoreet tutkimustulokset osoittavat, että päiväkodissa lapset istuvat tai ovat muuten hyvin vähän fyysisesti aktiivisia ison osan ajasta, jopa yli puolet päivästä (Sääkslahti 2015, 215). Valtaosa yli kolmevuotiaista lapsista osallistuu varhaiskasvatukseen päiväkodissa (Sääkslahti 2015, 215), joten lasten päiväkodissa tapahtuva liikkuminen koskettaa suurta osaa alle kouluikäisiä lapsia.

Miten lasten liikkuminen päiväkodissa näkyy uusissa suomalaisissa lasten kuvakirjoissa? Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, miten lasten liikkumista kuvataan ja millaista liikkumista esiintyy 2010-luvulla ilmestyneiden suomalaisten lasten kuvakirjojen teksteissä ja kuvissa. Kuvataanko liikkumista kasvattajan ohjaamana, sääntöjä täynnä olevana toimintana vai lasten omaehtoisena riemullisena leikinä? Onko lasten liikkuminen voimakkaasti kuormittavaa vai kenties hyvinkin kevyttä? Varhaiskasvatuksen yhtenä liikuntatavoitteena on innostaa lasta liikkumaan ja luoda pohja fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 46), joten tutkin kuvakirjoista myös, millä tavalla niissä esiintyvät fiktiiviset kasvattajat edistävät ja mahdollistavat lasten liikkumista päiväkodissa.

Lastenkirjat heijastelevat aikaansa ja vallitsevaa kulttuuria (Karasma ja Suvilehto 2014, 14). Kirjojen kautta lapset rakentavat osaltaan maailmankuvaansa (ks. Heinimaa 2001; Heikkilä-Halttunen 2010; Karasma & Suvilehto 2014; Heikkilä-Halttunen 2015), joten ei ole yhdentekevää, millaisen kuvan lasten kuvakirjat antavat todellisuudesta. Lasten kuvakirjoista on tehty paljon tutkimusta, mutta lasten liikkumisesta päiväkotia käsittelevissä kuvakirjoissa ei ole juuriakaan aiempaa tutkimustietoa. Tämä lapsuudentutkimuksen ja varhaiskasvatuksen kentälle sijoittuva tutkimukseni valaisee pieneltä osin, miten lasten liikkuminen on esillä uusissa suomalaisissa lasten kuvakirjoissa.

Kuvakirjan tarina rakentuu kuvien ja tekstin vuorovaikutukselle (Heinimaa 2001, 144), joten on perusteltua, että tarkastelen tutkimuksessani sekä kuvakirjojen tekstiä että kuvia kokonaisuutena. Mikkosen (2005, 329) mukaan kuvakirjojen tutkimuksessa on keskitytty pitkälti joko kuvien tai tekstien erilliseen tutkimukseen. Kuvan ja tekstin keskinäinen suhde on jäänyt melko vähälle huomiolle. Heinimaakin (2001, 144) toteaa, että lastenkirjallisuudesta on tehty verrattain paljon lastenkirjojen teksteihin perustuvia tutkimusta, mutta kuvatutkimusta on niukasti, joten sille on kysyntää.

Tutkimuksessani tarkastelen aluksi alle kouluikäisten lasten liikkumista yleisesti sekä erityisesti päiväkotikontekstissa esitellen lasten omaehtoista liikkumista sekä kasvattajien toimintaa lasten liikkumisen edistäjinä. Tämän jälkeen siirryn kuvaamaan lastenkirjallisuutta keskittyen etenkin lasten kuvakirjoihin. Seuraavaksi esittelen tutkimuskysymykset ja tutkimuksen toteuttamisen. Tämän jälkeen raportoin tutkimuksen tulokset. Lopuksi tarkastelen vielä tuloksia ja pohdin tutkimukseni eettisyyttä, luotettavuutta ja jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 LIKKUMINEN VARHAISLAPSUUDESSA

2.1 Alle kouluikäisten lasten liikkuminen

Käsitteitä liikkuminen, fyysinen aktiivisuus ja liikunta käytetään arkikielessä sujuvasti, mutta niiden tarkempi määrittely saattaa tuottaa haasteita. Liikkumisen synonyymina käytetään usein fyysistä aktiivisuutta (Suni, Husu, Aittasalo & Vasankari 2014, 31; Vuori 2016, 19–20). Fyysinen aktiivisuus on kaikkea lihasvoimalla tuotettua liikettä, jolla on lepotilaa korkeampi energiankulutus (Caspersen, Powell & Christenson 1985, 126; Vuori 2016, 19). Liikkumista on siis kaikki edellä mainitut kriteerit täyttävä liike (Suni, Husu, Aittasalo & Vasankari 2014, 31). Fyysistä aktiivisuutta tutkitaan elimistön erilaisten toimintojen mittaamisella esimerkiksi verikokeiden ja kiihtyvyyssantureiden avulla (Sääkslahti 2015, 125). Liikkuminen ei sisällä oletuksia liikkumisen syistä tai tavoitteista eikä ota kantaa psyykkisiin tai sosiaalisiin seurauksiin (Vuori 2016, 19). Yleensä liikkumista tutkaillaan erikseen työssä, vapaa-ajalla ja paikasta toiseen siirtymisessä (Suni, Husu, Aittasalo & Vasankari 2014, 31).

Liikunta on yksi osa liikkumista. Liikunnassa oleellista on liikkumisen suunnitelmallisuus, jäsenytyneisyys, toistuvuus ja tarkoituksenmukaisuus. Liikunnan avulla halutaan ylläpitää tai parantaa yhtä tai useampaa fyysisen kunnon osa-aluetta. (Caspersen, Powell & Christenson 1985, 128.) Liikuntaa leimaa usein harrastuneisuus (Vuori 2016, 20). Käytän tutkimuksessani selkeyden vuoksi pääsääntöisesti liikkuminen-käsitettä fyysisen aktiivisuuden ja liikunnan sijaan. Liikkuminen-käsite sopii tähän laadulliseen tutkimukseeni myös määrittelynsä vuoksi, sillä tässä tutkimuksessa en ole niinkään kiinnostunut alle kouluikäisten lasten liikkumisen aikana elimistössä tapahtuvista muutoksista, mitä fyysisellä aktiivisuudella usein tarkoitetaan, enkä liikkumisen tuloshakuisuudesta tai syistä, mihin liikunta-termi viittaa.

Liikkuminen voidaan jakaa *voimakkaasti*, *reippaasti* ja *kevyesti kuormittavaan liikkumiseen* sen intensiteetin perusteella (Caspersen, Powell & Christenson 1985,

127; Janssen & LeBlanc 2010). Voimakkaasti kuormittavassa liikkumisessa liikkuja hengästyy ja sydämen syke nousee merkittävästi. Reippaasti kuormittava liikkuminen saa sydämen sykkeen ja hengityksen kiihtymään jonkin verran. (Ahonen ym. 2008, 19–20.)

Määrittelen tutkimuksessani lasten liikkumisen edellä mainitun kolmijaon kautta jaotellen sen *voimakkaasti, reippaasti ja kevyesti kuormittavaan liikkumiseen*. *Voimakkaasti kuormittavaa liikkumista* on esimerkiksi trampoliinilla hyppiminen, kiinniottoleikit, pallopelit, vauhdikkaat leikit ja pelit, juoksu, rivakat juoksupyörähdykset, uinti, hiihto, painiminen, portaiden kiipeäminen ja ison leikkiauton työntäminen (Ahonen ym. 2008, 20; Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 15). *Reippaasti kuormittava liikkuminen* sisältää muun muassa polkupyöräilyn, potkulautailun, reippaan kävelyn, luonnossa liikkumisen (yli 15 min), luistelun, pallolla leikkimisen ja pelaamisen, monet pihaleikit (esim. ruutuhypely), isolla lapiolla lapioinnin, monet pelit (esim. maalivahtina olo jalkapallossa), tanssimisen musiikin tahtiin, useat pihatyöt ja arkiaskareet (Ahonen ym. 2008, 20; Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 15). *Kevyesti kuormittava liikkuminen* kattaa muun muassa rauhallisen kävelyn, keinumisen, tasapainoilun, roolileikit, rauhalliset liikuntaleikit, pallottelun sekä erilaisia arjen pieniä askareita kuten pukemisen, riisumisen ja tavaroiden järjestelemisen (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 15).

Erittäin kevyt liikkuminen on jo lähes fyysisesti passiivista toimintaa (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 15), joten en laske sitä liikkumiseksi tässä tutkimuksessa. Erittäin kevyttä liikkumista on esimerkiksi hiekkakakkujen tekeminen, palikoilla rakentelu, syöminen, kirjojen katseleminen ja pienillä esineillä leikkiminen (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 15). Erittäin kevyt liikkuminen on siis paikallaan tapahtuvaa pientä tekemistä, jossa on hyvin vähän liikettä.

Lapset ovat luontaisesti fyysisesti aktiivisia ja heillä on synnynnäinen tarve liikkua (Soini & Sääkslahti 2017, 129), joten tunnin mittaista yhtäjaksoista paikallaan oloa tulisi välttää (Ward 2010, 500). Lapsilla liikkuminen ilmenee paljolti fyysisesti aktiivisena leikkimisenä (Dwyer, Baur & Hardy 2009, 534–536). Lasten

liikkuminen on yleensä pyrähdystenomaista, moniulotteista ja kuormittavuudeltaan vaihtelevaa (Soini & Sääkslahti 2017, 129). Lasten kokonaisliikkumisen määrä kertyy päivässä melko lyhyistä, matalatehoisista liikkumishetkistä. Voimakkaasti kuormittava liikkuminen on usein intervallityyppistä liikkumista, jossa liikkuminen ja lepojaksot vaihtelevat ja joka kestää muutamista sekunneista muutamiin minuutteihin. Lasten luonnollista liikkumista ei tavallisesti tarvitse rajoittaa, sillä terve lapsi osaa pysähtyä ja levätä, kun liikkuminen on liian kuormittavaa. Pitkäkestoista ja yhtäjaksoisesti voimakkaasti kuormittavaa liikkumista ei lapsilta tule vaatia. (Ahonen ym. 2008, 18–20.)

Alle yksivuotiaan lapsen liikkuminen on aluksi paikoillaan liikehtimistä. Kun lapsi lähtee liikkeelle, hän liikkuu jatkuvasti ja tutkii innokkaasti uusia asioita. Kolmevuotias on aktiivinen liikkuja ja hän harjoittelee oppimiaan motorisia taitoja leikkiessä ja touhutessa erilaisissa ympäristöissä sisällä ja ulkona. Erilaiset välineet kiinnostavat kolmivuotiasta. (Sääkslahti 2015, 127–128, 158; Pönkkö & Sääkslahti 2017, 139.) Motorisilla taidoilla tarkoitetaan jokapäiväisessä elämässä tarvittavia liikkumistaitoja, (mm. juokseminen, hyppäminen), käsittelytaitoja (mm. heittäminen, potkaiseminen) ja tasapainotaitoja (mm. yhdellä jalalla seisominen, puomilla kävely), joiden oppimiseen vaikuttavat geneettinen perusta, kasvuympäristö ja aktiivinen harjoittelu (Gallahue & Ozmun 2002, 184–185, 188–189; Karvonen, Siren-Tiusanen & Vuorinen 2003, 36–37, 44). Motoristen taitojen oppiminen ja automatisoituminen vaativat kehittyäkseen runsaasti monipuolista liikkumista ja toistoja (Ahonen ym. 2008, 21). 4–6-vuotiailla fyysinen aktiivisuus lisääntyy motoristen taitojen kehittyessä ja vakiintuessa ja käden motorisia taitoja vahvistetaan entisestään. (Sääkslahti 2015, 129, 159; Pönkkö & Sääkslahti 2017, 139). Tässä iässä liikuntavälineet ja eri liikuntamuodot, esimerkiksi luistelu, hiihto ja uinti, sekä sääntöleikit kiinnostavat lapsia (Sääkslahti 2015, 158, 162; Pönkkö & Sääkslahti 2017, 139). Lasten liikkumisen kuormittavuus lisääntyy iän myötä; alle 3-vuotiaat lapset liikkuvat kevyemmin kuin 6–7-vuotiaat (Reunamo ym. 2014).

Alle kouluikäisistä lapsista vain 10–20 prosenttia liikkuu normaalin kasvun ja kehityksen sekä terveyden kannalta riittävästi. Useimmilla lapsilla liikkuminen jää yhdestä kahteen tuntiin päivässä, mistä reipasta liikkumista on tunti. (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 13). Puolet lasten päivittäisestä fyysisestä aktiivisuudesta toteutuu päiväkotipäivän aikana (Soini & Sääkslahti 2017, 135), joten päiväkodissa tapahtuvalla liikkumisella on suuri merkitys lasten kokonaisliikkumisen kannalta. Tuoreet tutkimustulokset osoittavat, että päiväkodissa lapset istuvat tai ovat muuten hyvin vähän fyysisesti aktiivisen osan ajasta, jopa yli puolet päivästä (Reunamo ym. 2014; Soini 2015; Sääkslahti 2015, 215). Suomalaisissa päiväkodeissa 1–7-vuotiailla lapsilla tehdystä tutkimuksesta selvisi, että voimakkaasti kuormittavaa liikkumista (kuten juoksu, peuhaaminen) oli 10,0 %, reippaasti kuormittavaa liikkumista (kuten kävely, koko kehon liikuttaminen) 33,6 % ja kevyesti kuormittavaa liikkumista 56,4 % kokonaisliikkumisesta (Reunamo ym. 2014, 38).

Uusien liikuntasuositusten mukaan alle kouluikäisten lasten tulisi liikkua vähintään kolme tuntia päivässä. Liikkumisen olisi hyvä olla monipuolista ja eriasteisesti kuormittavaa. Voimakkaasti kuormittavaa liikkumista tulisi olla tunti päivässä. Reipas ja kevyt liikkuminen kattaisivat loput kaksi tuntia päivittäisestä liikkumissuosituksesta. (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 13–15.) Lasten liikkuminen sisältyy pitkälti arkisiin askareisiin, rutineihin ja leikkiin, joten kodin ulkopuoliset liikuntaharrastukset eivät ole alle kouluikäisille välttämättömiä.

Tutkimusten mukaan alle kouluikäisistä lapsista pojat ovat keskimäärin fyysisesti aktiivisempia kuin tytöt, ja viikonloppuisin ja kesällä lapset liikkuvat enemmän kuin arkena ja talvella (Sääkslahti, Soini, Mehtälä, Laukkanen & Iivonen 2013, 28–29; Reunamo ym. 2014; Soini ym. 2014). Kodilla ja perheellä on keskeinen merkitys lasten liikkumisessa ja liikunnallisen elämäntavan synnyssä. Aktiivinen elämäntapa alkaa muotoutua jo varhaislapsuudessa (Soini & Sääkslahti 2017, 130). Vanhemmat ovat lapsilleen roolimalleja ja vanhempien asenne liikkumista kohtaan heijastuu lasten muodostamiin käsityksiin fyysisestä aktiivisuudesta (Laukkanen ym. 2016, 22). Fyysisesti aktiivisten vanhempien lapset

liikkuvat usein itsekin mielellään (Edwardson & Gorely 2010, 531; Soini & Sääkslahti 2017, 138–139). Vanhemmat voivat monin tavoin tukea lapsen liikkumista ja liikunnallisen elämäntavan muotoutumista: vanhemmat voivat liikkua yhdessä lapsen kanssa, kannustaa ja seurata lapsen liikkumista, viedä lasta liikunnallisiin paikkoihin ja tapahtumiin, avustaa lapsen fyysistä aktiivisuutta, hankkia liikuntavälineitä ja -vaatteita sekä kustantaa erilaisia osallistumismaksuja (Edwardson & Gorely 2010, 531–533).

Useat tutkimukset (ks. esim. Janssen & LeBlanc 2010; Timmons ym. 2012; Poitras ym. 2016) ovat osoittaneet, että lasten fyysisellä aktiivisuudella on lukuisia terveysvaikutuksia. Mitä enemmän liikkuu, sitä enemmän liikkumisesta saa terveyshyötyjä (Janssen & LeBlanc 2010). Todellisten terveyshyötyjen saavuttamiseksi lasten liikkumisen tulisi olla kuitenkin vähintään kohtuullisesti/reippaasti rasittavaa (Janssen & LeBlanc 2010; Timmons ym. 2012). Lasten fyysisellä aktiivisuudella on myönteisiä vaikutuksia muun muassa kehon ja luuston koostumukseen ja terveyteen, fyysiseen kuntoon, aineenvaihdunnallisiin riskitekijöihin ja motorisiin taitoihin (Haapala, Pulakka, Haapala & Lakka 2016, 17). Fyysinen aktiivisuus tukee myös kognitiivista ja psykososiaalista kehitystä ja hyvinvointia (Timmons ym. 2012). Liikkuessa lapsen huomiokyky, muisti, keskittymiskyky ja tiedollinen oppiminen, esimerkiksi käsitteet ja ohjatuissa tuokioissa sääntöjen sisäistäminen, saavat harjoitusta. Ryhmässä leikkiminen ja liikkuminen edistävät lapsen vuorovaikutustaitoja, kuten yhteistyötä ja oman vuoron odottamista. Liikkuminen rentouttaa ja tuottaa iloa lapselle, ja onnistumisen kokemukset sekä aikuiselta saatava kannustus ja ihailu vahvistavat itsetuntoa. (Karvonen, Siren-Tiusanen & Vuorinen 2003, 139; Sääkslahti 2015, 106.) Kaikki fyysinen aktiivisuus edistää lapsen terveyttä ja normaalia kasvua ja kehitystä (Haapala, Pulakka, Haapala & Lakka 2016, 17).

2.2 Lasten omaehtoinen liikkuminen päiväkodissa

Omaehtoinen liikkuminen tarkoittaa lapsen omasta halusta ja kiinnostuksesta kumpuavaa liikkumista. Päiväkodissa lapsi voi liikkua omaehtoisesti joko yksin

tai yhdessä toisten lasten tai aikuisten kanssa. Alle kolmevuotiailla lapsilla liikkuminen on pääsääntöisesti omaehtoista fyysisesti aktiivista leikkimistä, ja päiväkodissa se toteutuu pieninä hetkinä hoitotilanteiden ja arkisten toimintojen lomassa. Erilaiset välineet ja alustat houkuttelevat pieniä lapsia liikkumaan ja hie-man haasteelliset ympäristöt, kuten epätasainen maasto ja portaat, kehittävät motorisia taitoja (Sääkslahti 2015, 155, 158; Pönkkö & Sääkslahti 2017, 140).

Myös 3–6-vuotiaiden lasten liikkuminen koostuu suurimmaksi osaksi lasten omaehtoisesta liikkumisesta ja leikistä. Ulkoleikeistä tulee yli 3-vuotiaille tärkeä liikkumisen muoto. (Sosiaali- ja terveysministeriö, opetusministeriö & Nuori Suomi 2005, 10–11; Sääkslahti 2015, 129, 145–146.) Vaikka 3–6-vuotiaat lapset ovat kehityksellisesti valmiita ohjattuun liikuntaan, heidän on tärkeä saada liikua vapaasti ja toteuttaa omia halujaan ja toiveitaan liikkumisen suhteen (Dwyer, Baur & Hardy 2009, 536).

Liikkuminen ja leikkiminen ovat lapsille ominaisia tapoja oppia ja olla (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 18). Lapset oppivat asioita toiminnallisesti, kaikkien aistien, mielikuvituksen ja koko kehon avulla. Lapset kaipaavat ympärilleen tilaa, jotta he voivat liikkua ja ”tehdä itse”, tutkia ja löytää, yrittää ja erehtyä. (Zimmer 2002, 19; Karvonen, Siren-Tiusanen & Vuorinen 2003, 66; Sääkslahti 2015, 180; Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 14, 18.) Eri tutkimukset ovat osoittaneet, että omaehtoinen leikki lisää lasten fyysistä aktiivisuutta (Sääkslahti 2015, 133). Lasten leikit ovat usein liikunnallisia ja niille tulisi olla tarpeeksi vapaata tilaa päiväkodin sisätiloissa. Lasten liikunnallisia sisäleikkejä ovat esimerkiksi pallottelut kaverin kanssa, purkkijaloilla kävely, hyppynaruleikit ja itserakennetut telineradat. (Pönkkö & Sääkslahti 2017, 147.) Reippaasti tai voimakkaasti kuormittavaa liikkumista on päiväkodin sisätiloissa kuitenkin vähän. Soinin (2015) väitöstutkimuksesta käy ilmi, että päiväkodin sisällä lasten fyysisesti kuormittavia leikkejä, kuten juoksemista, kiipeilyä, työntämistä ja vetämistä, ei juurikaan havaittu.

Useat tutkimukset osoittavat, että poikien leikit ovat rajumpia, toiminnallisia ja sisältävät enemmän liikkumista ja fyysistä kontaktia kuin tyttöjen lei-

kit. Poikien leikeissä painottuvat kilpailullisuus ja fyysisten taitojen koetteleminen enemmän kuin tyttöjen leikeissä. Tytöt leikkivät usein hiljaisia roolileikkejä, joissa korostuvat erilaiset jaetut roolit, vuorovaikutus ja vähäinen liikkuminen sekä paikallaan olo. Pojat leikkivät tavallisesti isommissa ryhmissä kuin tytöt. (ks. Zachopoulou, Trevlas & Tsikriki 2004, 44–45.)

Erilaiset liikkumisvälineet ja lelut innostavat lapsia liikkumaan monipuolisesti (Sääkslahti 2015, 135). Ihannetilanteessa leikki- ja liikuntavälineet ovat päiväkodissa jatkuvasti lasten saatavilla (Pönkkö & Sääkslahti 2013, 474–475; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 46). Lapsilla tulisi olla leikkeihin riittävästi erilaisia välineitä, kuten palloja, hernepusseja ja nauhoja. Telineet, kuten puolapuut, renkaat ja rekkitangot, innostavat lapsia temppuilemaan. Eri materiaalit, esimerkiksi kankaat, sanomalehdet ja peitot, herättelevät luovuutta ja houkuttelevat omien liikuntavälineiden ja -leikkien keksimiseen sekä majojen rakentamiseen. (Zimmer 2002, 132, 165; Sääkslahti 2015, 174.)

Lapset keksivät tekemistä ja liikkumista kaikenlaisissa ympäristöissä. Sääkslahti (2015, 134, 200) on listannut erilaisia ympäristöjä, jotka tarjoavat mahdollisuuksia lasten liikkumiselle. Rakennetut ympäristöt ovat ikään kuin valmiita toimintaratoja: kiveykset, reunukset, portaat, korokkeet ja esteettömät alueet houkuttelevat lasta monenlaiseen liikkumiseen. Puistoissa lapset leikkivät erilaisia kiinniotto- ja palloleikkejä. Laaja asfaltoitu alue innostaa juoksemaan ja hyppimään. Erilaiset urheilupaikat ja -kentät ovat lapsille elämyksiä, koska niissä on runsaasti tilaa liikkua. Lapset nauttivat liikkumisesta rakentamattomissa ympäristöissä, esimerkiksi metsässä. Niissä lasten mielikuvitus pääsee valloilleen, eikä luontoympäristöissä ole niin paljon aikuisten asettamia sääntöjä ja rajoituksia kuin muualla. (Sääkslahti 2015, 200.)

Ulkona olo kannustaa liikkumaan. Ulkona runsaasti aikaa viettävät lapset ovat fyysisesti aktiivisempia kuin sisätiloissa viihtyvät lapset. Ulkona on enemmän tilaa olla aktiivinen, koska lapsen ei tarvitse varoa liikkumista samalla tavalla kuin ahtaammissa sisätiloissa (Pönkkö & Sääkslahti 2013, 474; Sääkslahti 2015, 133). Reunamon ym. (2014) mukaan yli puolet voimakkaasti kuormittavasta liikkumisesta päiväkodissa toteutuu lasten vapaassa ulkoilussa. Myös

Soini ym. (2014) havaitsivat tutkimuksessaan, että 3-vuotiaat lapset olivat ulkona fyysisesti aktiivisempia kuin sisällä, vaikkakin ulkoleikeistä lähes puolet oli erittäin kevyesti kuormittavaa.

Kasvattajan tehtäviin kuuluu lasten omaehtoisen liikkumisen tukeminen päiväkodissa: kasvattaja muokkaa ympäristöä lasten liikkumista edistäväksi, sallii liikkumisen niin sisällä kuin ulkona, tarjoaa liikunta- ja leikkivälineitä lasten käyttöön, antaa lasten kokeilla taitojaan ja rajojaan sekä luo lapsille mahdollisuuksia oppia säätelemään liikkumiseen liittyviä riskejä, sen sijaan että, että kieltää liikkumisen ylenmääräiseen turvallisuushakuisuuteen vedoten (Karvonen, Siren-Tiusanen & Vuorinen 2003, 97; Sääkslahti 2015, 169; Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 21–22; Pönkkö & Sääkslahti 2017, 142). Päivän rakenne ja toiminnot on tärkeä suunnitella siten, että lapsilla on joka päivä tarpeeksi mahdollisuuksia omaehtoiseen liikkumiseen niin sisällä kuin ulkona (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 46).

2.3 Kasvattajat lasten liikkumisen tukijoina ja edistäjinä päiväkodissa

Päiväkodin kasvattajilla on iso vastuu lasten liikkumisen mahdollistamisessa ja tukemisessa. Varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on innostaa lasta liikkumaan ja saada lapsi kokemaan liikunnan riemua, luoda pohja fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle ja kehittää lapsen kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia taitoja (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 46). Päiväkodin kasvattajat toteuttavat liikuntakasvatusta, jolla pyritään saavuttamaan varhaiskasvatuksen liikuntatavoitteet. Liikuntakasvatuksen tarkoituksena on tukea liikunnan avulla lasten kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä sekä auttaa lapsia omaksumaan liikunnallinen elämäntapa (Sääkslahti 2015, 151). Päiväkodissa toteutettavan liikuntakasvatuksen tulee olla *lapsilähtöistä, tavoitteellista, säännöllistä ja monipuolista* (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 46).

Lapsilähtöisessä liikuntakasvatuksessa lapset ovat mukana vaikuttamassa toiminnan kehittämiseen (Reunamo 2016, 27). Kasvattajan on hyvä kuunnella lasten

liikuntaan liittyviä toiveita, sillä tällöin lapsi kokee itsensä tärkeäksi, ja samalla lapsi saa kokemuksia vaikuttamisesta ja mukana olostaan (Reunamo 2016, 30–31; Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 18). Mielekäs ja kiinnostava liikkuminen saa lapset sitoutumaan toimintaan ja innostuminen puolestaan saa lapset liikkeelle (Reunamo 2016, 29). Liikkumisen toteuttamisessa lähtökohdina ovat lasten oma uteliaisuus, leikki ja oppimisen ilo (Karvonen, Siren-Tiusanen & Vuorinen 2003, 97).

Liikuntakasvatuksen tulee olla *tavoitteellista*, jolloin kasvattaja tukee lasten yksilöllisiä tarpeita liikkumiseen liittyen. Kasvattaja esimerkiksi pyrkii järjestämään motorisesti kömpelöille lapsille onnistumisen kokemuksia ja rohkaisee arkoja lapsia liikkumaan. (Reunamo 2016, 31.) Kasvattajan on tärkeä rohkaista ja kannustaa lasta liikkumaan, kokeilemaan ja yrittämään sekä tukea tarvittaessa. Lapsen kanssa onnistumisista iloitseminen tekee hyvää lapsen itsetunnolle. (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 22; Sääkslahti 2015, 106.) Lasten tasa-arvoinen kohtelu on muistettava liikkumisessakin: jokaisen lapsen tulee saada kokeilla erilaisia liikkumisen tapoja (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 24).

Liikuntakasvatuksessa ja liikkumisessa keskeistä on *säännöllisyys*: liikkumisen tulee olla päivittäistä (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 13–14; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 46). Liikkumisen tulisi olla luonteva osa lapsen päiväkotipäivää, jolloin se automaattisesti kuuluisi päivän eri toimintoihin ja siirtymätilanteisiin. Ohjatut liikuntahetket kuuluvat päiväkotiarkeen vähintään kaksi kertaa viikossa (Pönkkö & Sääkslahti 2017, 142).

Kasvattajan on hyvä huolehtia, että liikuntakasvatus on *monipuolista* ja vaihtelevaa. Liikkumista voi vaihdella esimerkiksi Pönkön ja Sääkslahden (2017, 141) tekemän liikuntamuotojaottelun mukaan, missä on luokiteltu varhaiskasvatuksen yli neljävuotiaiden liikuntamuodot viiteen kategoriaan: 1) voimistelu ja lastentanssit, 2) pallokäsittely, palloleikit ja -pelit, 3) luontoliikunta, 4) talviliikunta ja 5) vesiliikunta. Voimistelu ja lastentanssit ovat yleensä sisätiloissa toteutettavaa liikkumista, jossa voi olla mukana erilaisia välineitä, alustoja ja telineitä. Tähän sisältömuotoon kuuluvat myös musiikki- ja luova liikunta sekä ilmaisu-

laulu- ja piirileikit. Pallonkäsittelyssä, palloleikkeissä ja -peleissä harjoitellaan kaikenlaisten pallojen käsittelytaitoja, kuten kiinni ottamista, heittämistä, potkaisemista ja kuljettamista. Opittuja taitoja sovelletaan erilaisissa pallopeleissä. Luontoliikunnassa retkeillään ja seikkaillaan erilaisissa luontoympäristöissä. Talviliikuntaan kuuluvat luistelu, hiihto ja erilaiset leikit lumessa ja jäällä. Vesiliikunnassa tutustutaan veteen välineillä ja ilman välineitä, ja opetellaan muun muassa kelluntaa ja alkeisuuintia. (Pönkkö & Sääkslahti 2017, 141.) Kasvattaja voi hyödyntää vaihtelevasti edellä esitettyjä liikuntamuotoja suunnitellessaan ja ohjattaessaan liikuntatuokioita sekä kannustaessaan lapsia omaehtoiseen liikkumiseen.

Kasvattajan on hyvä järjestää liikkumista erilaisissa ympäristöissä, yksin, parin kanssa ja yhdessä muiden lasten kanssa, välineitä hyödyntäen ja ilman välineitä, sisällä ja ulkona (Pönkkö & Sääkslahti 2017, 140–141). Vain kasvattajan mielikuvitus on rajana liikkumisen järjestämisessä (Pönkkö & Sääkslahti 2017, 142). Vuodenaikojen vaihtelu rikastuttaa ulkona liikkumista (Pönkkö & Sääkslahti 2017, 141), ja lapsilla tulee olla mahdollisuus tutustua kullekin vuodenaikalle tyypillisiin ulkoilutapoihin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 46). Ulkoilu muodostaa ison osan lasten päiväkodissa tapahtuvasta liikkumisesta, joten kasvattajan tulee kannustaa ulkona liikkumiseen paikallaan leikkimisen sijaan (Pönkkö 2015, 128–129, 163). Lapsille voi ulkoiltaessa ohjata esimerkiksi erilaisia sääntöleikkejä (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 15).

Kasvattaja voi toteuttaa ohjattua liikkumista sekä kannustaa lapsia omaehtoiseen liikkumiseen lähes missä tahansa ympäristössä (Sääkslahti 2015, 199–200). Kasvattajan on mahdollista omalla asenteellaan joko edistää tai rajoittaa lasten liikkumista sisällä ja ulkona. Pienissäkin tiloissa lasten on mahdollista liikkua, mikäli liikkuminen koetaan tärkeäksi ja toteuttamisen arvoiseksi asiaksi. Päiväkodin sisällä lapset voivat liikkua liikuntasalin lisäksi eteisessä, käytävällä ja ryhmätilassa (Sääkslahti 2015, 199–200; Pönkkö & Sääkslahti 2017, 147). Eräissä päiväkodissa pitkä käytävä on varattu iltapäivisin polkuautoiluun, mikä

on ollut hyvin suosittu toiminta lasten keskuudessa. Ulkona voidaan liikkua monenlaisissa rakennetuissa ympäristöissä, kuten päiväkodin pihalla, leikkipuistossa, puistossa ja urheilukentällä. Rakentamaton ympäristö kattaa kaikenlaisen luonnon, kuten metsät, lammet ja lumen, erilaisine maastonmuotoineen. Rakentamattomat ympäristöt ovat lapsille usein mieluisia leikki- ja liikkumispaikkoja. (Sääkslahti 2015, 199–200.) Niissä lasten luovuus ja vapaus toteuttaa omia leikkejään pääsevät valloilleen.

Kasvattajan tulee muistaa, että hän on lapsille liikkumisen roolimalli (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 17), joten oma asennoituminen liikkumiseen heijastuu lapsiin. Puheen tulisi olla liikkumiseen innostavaa (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 22; Pönkkö & Sääkslahti 2017, 143). Kasvattajan tulee olla lasten käytettävissä leikkittäjinä ja tarvittaessa mukana liikkumassa (Karvonen, Siren-Tiusanen & Vuorinen 2003, 97; Pönkkö & Sääkslahti 2017, 142). Tosin Soinin väitöstutkimuksen (2015) mukaan lapset olivat fyysisesti vähemmän aktiivisia silloin, kun kasvattaja osallistui leikkiin tai oli pannut sen alulle.

Ohjatussa liikuntatuokiossa kasvattaja ohjaa suunnittelemansa tavoitteellisen liikuntahetken lapsille. Siinä on huomioitu lasten yksilölliset tarpeet, ja se toteutetaan jaetussa lapsiryhmässä. (Pönkkö & Sääkslahti 2017, 142.) Leikki on liikuntatuokioissa keskiössä (Zimmer 2002, 138). Liikkumista tulee olla mahdollisimman paljon ja odottelua mahdollisimman vähän (Zimmer 2002, 122; Pönkkö & Sääkslahti 2017, 143). Liikuntatuokiot voidaan integroida esimerkiksi osaksi musiikkia, matematiikkaa tai äidinkieltä, ja niitä voidaan hyödyntää myös siirtymä- ja odottelutilanteissa (Pönkkö & Sääkslahti 2017, 142).

Liikuntatuokiot rakentuvat tutun rungon ja rutiinien ympärille, mutta toisinaan tuokioon on hyvä sisällyttää jotain odottamatonta ja uutta (Zimmer 2002, 122; Sääkslahti 2015, 177). Tuokion alussa on hyvä olla lyhyt virittäytyminen ja tämän jälkeen heti vauhdikkaita juoksu- ja liikuntaleikkejä, jotta lapset saavat purkaa liikkumisen tarvetta. Tuokion lopussa oleva lyhyt rentoutumis- tai rauhoittumishetki auttaa lapsia keskittämään ajatukset takaisin arjen touhuihin. (Zimmer 2002, 137–138; Sääkslahti 2015, 177–178.) Kasvattajan tulee olla avoin

lasten ideoille ja osata tarvittaessa joustaa suunnitelmastaan, mikäli lapset eivät innostukaan suunnitellusta toiminnasta (Zimmer 2002, 119, 139; Sääkslahti 2015, 175).

Kasvattajan tulee liikuntatuokioissa tietoisesti vaihdella erilaisia motorisia taitoja tukevia harjoitteita ja leikkejä, liikkumisympäristöä, välineitä ja materiaaleja, opetusmenetelmiä sekä ryhmittelyä (liikutaanko yksin, parin kanssa, pienryhmässä vai koko ryhmän kesken), jotta liikkuminen tukisi mahdollisimman hyvin lasten kasvua ja kehitystä (Sääkslahti 2015, 174). Ohjatut liikuntatuokiot voivat rakentua perinteiselle kokoryhmäopetukselle, pistetyöskentelylle tai etenemiselle radalla tai kaikkien näiden yhdistelmälle (Pönkkö & Sääkslahti 2017, 143). Kokoryhmätöskentelyssä kaikki lapset osallistuvat samaan toimintaan samassa tilassa. Pistetyöskentelyssä lapset toimivat pienryhmissä ”pisteillä” eri liikuntatoimintoja tehden ja ”pisteitä” vaihdetaan tietyin väliajoin. Radalla lapset etenevät omaan tahtiinsa kiertäen rataa useamman kierroksen. (Pönkkö & Sääkslahti 2017, 143.)

Kasvattajan on hyvä ottaa liikuntatuokion suunnittelussa huomioon eri aistien käyttäminen ja harjaannuttaminen. Lasten tasapainoasti kehittyy vanhojen autonrenkaiden päällä tasapainoillessa ja riippumatossa keinuessa. Liikkeen aistimista voi harjoitella köydenvedon ja rentoutumisharjoitusten avulla. Tuntoaisti harjaantuu, kun kuljetaan silmät kiinni valmiiksi rakennettu rata. Kuuloaistia voi harjoittaa erilaisten äänileikkien, kuten hälylähteen etsimisen avulla. Näköaistia ja visuaalista havaintokykyä voi kehittää erilaisten värileikkien ja esineiden keräysleikkien avulla. (Zimmer 2002, 152–157.) Ihanteellisinta on yhdistää liikuntatuokiossa useita aistihavaintoja.

Liikuntatuokiot kuuluvat kaikenikäisten lasten päiväkotiarkeen, mutta pienimpien lasten liikkumisen painopiste on vapaassa liikkumisessa myös tuokioiden aikana. Pienimpien lasten ohjatut liikuntatuokiot ovat lyhyitä ja aikuinen on mukana liikkumassa ja näyttämässä mallia. Suunnitelmien on hyvä olla löyhiä, sillä liikuntahetket muokkautuvat lasten innostuksen ja ideoiden pohjalta. (Karvonen, Siren-Tiusanen & Vuorinen 2003, 97, 101–104.)

3 LASTENKIRJALLISUUS

3.1 Lastenkirjat osana kirjallisuutta

Lastenkirjat voidaan nähdä kirjoina, jotka on suunnattu lapsille. Ei ole kuitenkaan yksinkertaista määrittää, mikä kirja on kirjoitettu lapsille ja mikä ei. Aikuisetkin lukevat lastenkirjallisuutta, ja toisaalta lapset voivat lukea myös muuta kuin lastenkirjallisuutta. (Mustola 2014, 10, 15.) Karasma ja Suvilehto (2014, 14) määrittelevät lastenkirjallisuuden omaksi lajikseen, jolla on sille ominainen sisältö ja muoto ja usein myös jonkinasteinen opettava ja kasvattava tarkoitus.

Nodelmanin (2008, 3) mukaan lastenkirjallisuus määrittyy enemmän lukijakunnan mukaan, eli tässä tapauksessa lasten, kuin kirjojen sisällön tai kirjoittajien mukaan. Lastenkirjallisuus on pitkälti aikuisten lapsille tuottamaa kirjallisuutta: aikuiset kirjoittavat, kustantavat ja markkinoivat lastenkirjoja. Aikuiset, kuten vanhemmat, opettajat ja kirjastonhoitajat, tekevät myöskin päätelmiä, mikälainen kirjallisuus ja kirjat ovat lapsille tarpeellisia ja hyväksi. Aikuisten päättävällässä on, mitä lasten oletetaan lukevan – ja mitä lapset sitten lukevatkin. (Nodelman 2008, 4–5.) Aikuisten olisi hyvä välillä pysähtyä miettimään, millaista kuvaa he kirjavaliointojensa kautta välittävät maailmasta lapselle (Heikkilä-Halttunen 2015, 42).

Lastenkirjallisuus on sidoksissa kulloiseenkin aikaan ja kulttuuriin, ja eri aikoina lastenkirjojen avulla on haluttu opettaa erilaisia asioita (Karasma & Suvilehto 2014, 14). Alun perin lastenkirjojen keskeisenä tarkoituksena on ollut opettaminen ja moraalikasvatus: arvoja, tapoja ja normeja on välitetty tarinoiden avulla. (Karasma & Suvilehto 2014, 22.) Lastenkirjojen avulla on haluttu ohjata lapsia muun muassa tottelevaisuuteen, rehellisyyteen ja nöyryyteen (Karasma & Suvilehto 2014, 14). Sotavuosina suomalainen lastenkirjallisuus liittyi vahvasti isänmaallisuuteen: lasten erityinen työteliäisyys ja reippaus nostettiin jalustalle. 1970–1980-luvuilla maailman hätä ja ihmisten kärsimys tuotiin silottelematta lastenkirjallisuuteen. (Heikkilä-Halttunen 2010; Heikkilä-Halttunen 2015, 56.) Nykyisin lastenkirjoilla halutaan laajentaa lasten käsitystä elämästä ja tukea heidän

sopeutumistaan ympäröivään maailmaan, ja siksi lastenkirjoissa käsitellään myös vaikeita aiheita, kuten kuolemaa ja avioeroa (Karasma & Suvilehto 2014, 14; Heikkilä-Halttunen 2015, 50–52). Lasten ajatellaan olevan halukkaita ja kyvykkäitä käsittelemään arkaluontoisia asioita, mutta samalla koetaan tärkeäksi, että niitä työstetään yhdessä aikuisen kanssa keskustellen (Heikkilä-Halttunen 2010; Heikkilä-Halttunen 2015, 56). Vaikka nykyisin kuvakirjoissa käsitellään paljon kiperiä ja vaikeita aiheita, lastenkirjailijat huolehtivat siitä, että tarinat päättyvät onnellisesti. Lastenkirjojen maailmankuva on yleisesti ottaen onnellinen, myönteinen ja toiveikas. (Heikkilä-Halttunen 2010, 25; Heikkilä-Halttunen 2015, 60.) Lasta halutaan suojella maailman raadollisuudelta, niin ettei lastenkirjoissa esiinny suoraan esimerkiksi väkivaltaa ja seksiä (Karasma & Suvilehto 2014, 14). Nykyisessä lastenkirjatarjonnassa painottuvat huumori, lasten arki, lemmikit ja eläinten seikkailut (Heikkilä-Halttunen 2015, 79).

3.2 Kuvakirjat

Kuvakirja voidaan määritellä teokseksi, joka sisältää runsaasti kuvia ja jossa kuvilla on laadullisesti ja sisällöllisesti keskeinen tehtävä (Mikkonen 2005, 330). Nykyisin kuvakirjoja on markkinoilla tarjolla runsaasti ja niitä julkaistaan koko ajan lisää. Suomessa julkaistiin vuonna 2016 kaikkiaan 1047 lasten- ja nuortenkirjaa, joista 356 eli 34 prosenttia oli kuvakirjoja (ks. Lastenkirjainstituutti 2016). Kuvakirjojen runsaus näkyy Heikkilä-Halttusen (2015, 71) mukaan siinä, että kuvakirjoille on annettu erilaisia nimiä ja niitä julkaistaan eri formaateissa. Kirjan koolla ja muodolla leikitellään nykyisin hyvin vapaasti (Heikkilä-Halttunen (2015, 72).

Kuvakirjoista on monia eri variaatioita niiden ulkoasun mukaan. Heikkilä-Halttusen (2015, 71) mukaan lapsen ensikirjoja ovat pehmeä kangaskirja, jossa saattaa olla myös ääntä tuottavia elementtejä, kartonkinen kovakouraista käsitelyä kestävä katselukirja sekä muovinen kylpykirja, joka kestää vettä. Isompia lapsia ihastuttavat muotoonleikattu kirja, jossa kirjan muoto paljastaa kirjan aihepiirin sekä kuvatehostekirja, jossa on käytetty esimerkiksi tekokarvaa ja fo-

liopintaa erikoisefekteinä. (Heikkilä-Halttunen 2015, 73, 77). Kuvasanakirjat tarjoavat tutkimista ja kartuttavat lapsen sanavarastoa. Ääntä tuottavien lastenkirjojen kanssa lapsi voi esimerkiksi laulaa tuttua lastenlaulua. (Heikkilä-Halttunen 2015, 77–78.) Yllätyksellisyys, leikinomaisuus ja toiminnallisuus vetoavat lapsiin. Kurkistuskirja houkuttelee lasta kurkistamaan läpän alle. Liuskakirjan sivut on jaettu poikittaissuunnassa kolmeen osaan ja lapsi saa muutettua kirjan hahmoja hullunkurisiksi sivuja kääntämällä. Karusellikirjasta avautuu kolmiulotteinen pienoismaailma, joka sisältää usein oheistavaroita leikkimiseen. (Heikkilä-Halttunen 2015, 74–75, 77.)

Kuvakirjojen käsitteen alle mahtuu ainakin kolmen tyyppisiä kuvia ja tekstiä eri suhteissa ilmentäviä lastenkirjoja: *katselukirjoja, kuvatarinoita ja varsinaisia kuvakirjoja*. Pienimmille lapsille suunnatuissa *katselukirjoissa* kuvat ovat pääroolissa ja teksti toistaa kuvan esinettä tai yksinkertaista tapahtumaa. (Heikkilä-Halttunen 2010, 10.) Katselukirjat tukevat puheen kehitystä ja niiden avulla lapsi opettelee elämänpiirinsä tärkeitä esineitä (esim. nalle, potta) ja päivittäisiä rutiineja (esim. ruokailu, kylpeminen). Katselukirjat on valmistettu kestävästä materiaalista, usein pahvista. (Heikkilä-Halttunen 2010, 10–11; Karasma & Suvilehto 2014, 17; Heikkilä-Halttunen 2015, 30–31.) Yves Gotin Antti-kirjat ovat esimerkkejä tyyppillisistä katselukirjoista.

Myös *kuvatarinat* sisältävät enemmän kuvia kuin tekstiä. Kuvat ovat esittäviä ja ilmentävät reaalityodellisuutta. Kuvatarinoiden kertomukset ovat yksinkertaisia pikkuepisodeja, jotka liittyvät oleellisesti lasten elämään. Kristiina Louhen Aino- ja Tomppa-kirjat ovat hyviä esimerkkejä kuvatarinoista. (Heikkilä-Halttunen 2010, 11; Karasma & Suvilehto 2014, 17.)

Varsinaisissa kuvakirjoissa kuvalla ja tekstillä on tasa-arvoinen suhde: kumpaakaan ei välttämättä pysty tulkitsemaan ilman toista. Kuvat ja teksti tukevat toisiaan, joskin kuvalla saattaa toisinaan olla tunnetilan havainnollistajana tekstiä merkittävämpi asema. (Gibson 2010, 100–101; Heikkilä-Halttunen 2010, 11.) Varsinaisten kuvakirjojen tarinat sisältävät kaikkea mahdollista ja usein niissä liikutaan mielikuviut maailmassa tai todellisuuden ja epätodellisuuden raja-

maastossa (Heikkilä-Halttunen 2010, 11). Kuvakirjojen sankarit ovat yleensä lapsia tai eläimiä. Myös inhimillistetyt kulkuneuvot esiintyvät tarinoiden pääosissa. (Heikkilä-Halttunen 2015, 41.) Kuvakirjojen tarinat sisältävät usein matkantekoa. Päähenkilö lähtee turvallisesta kodistaan tai kotipesästänsä tutkimaan maailmaa. Matkalla sattuu monenlaista ja lähes aina sankari palaa lopulta kotiinsa viisastuneena. (Heikkilä-Halttunen 2015, 42.)

Kuvakirjan kuvituksella on tärkeä merkitys mielekkään lukukokemuksen syntymiselle. Kuvituksessa voidaan hyväksyä taiteilijan tulkinnallisia vapauksia eri tavalla kuin katselukirjoissa tai kuvatarinoissa. Kuvitus on usein kokeilevaa ja ilmeikästä. (Heikkilä-Halttunen 2010, 11; Karasma & Suvilehto 2014, 21.) Kuvakirjojen kuvien yksityiskohtien ei tarvitse tukea kirjan juonta (Mikkonen 2005, 378). Lasten kuvakirjan kuvat ilmentävät kuvallista kieltä aivan kuten teksti sanallista kieltä. Tarina rakentuu kuvien ja tekstin vuorovaikutukselle, joten kuvaa ei voi jättää huomiotta. (Heinimaa 2001, 144.) Toisinaan kuvat ja teksti voivat väliittää eri kieltä, eivätkä kohtaa toisiaan (Karasma & Suvilehto 2014, 21).

3.3 Kuvakirjojen tehtävät

Kuvakirjoilla on monenlaisia tehtäviä. Ne tyydyttävät lasten tiedollisia ja emotionaalisia tarpeita, tarjoavat lapsille esteettisiä elämyksiä (Laakso 2014, 29) ja käsitteitä ajatteluun sekä virittävät keskustelua lasten itsensä kesken mutta myös aikuisen kanssa (Heikkilä-Halttunen 2015, 49). Kuvakirjat kehittävät kokonaisuudessaan lapsen ymmärrystä maailmasta, varsinkin, jos lapsi lukee niitä yhdessä aikuisen kanssa (Gibson 2010, 104).

Kuvakirjoissa käsitellään lasten elämässä keskeisiä ja heille tärkeitä aiheita ja tapauksia (Karasma & Suvilehto 2014, 19). Pieni lapsi ottaa kuvakirjojen avulla tuntumaa arkeensa. Kirjojen aiheet ovatkin suoraan lapsen elämys- ja kokemusmaailmasta. Lapsen kasvaessa ja hänen sanavarastonsa ja elämäkokemuksensa karttuessa kuvakirjojen aiheet monipuolistuvat koskemaan lapsen oman elinpiirin ulkopuolella olevia asioita, toisen maan lapsia sekä erilaista arkea ja elämää. (Heikkilä-Halttunen 2015, 42.)

Kirjojen avulla lapsi voi turvallisesti käsitellä aiheita, jotka mietityttävät häntä. (Karasma & Suvilehto 2014, 19.) Hankalat tilanteet ja tunteet, kuten esimerkiksi yksinäisyys ja hylätyksi joutumisen kokemukset, kuuluvat oleellisesti lasten kirjojen tematiikkaan. Kirjojen avulla lapsille halutaan välittää realistista kuvaa elämästä: haasteet kuuluvat elämään, mutta niistä voi selviytyä. Vaikka lastenkirjat käsittelevät vaikeitakin aiheita, niillä on kuitenkin yleisesti hoivaava ja hoitava merkitys: ne rauhoittavat, lohduttavat, ilahduttavat ja tarjoavat verstaistukea monenlaisissa arjen tilanteissa (Heikkilä-Halttunen 2015, 52, 69, 142).

Tietty kuvakirja voi tuoda apua arjen haasteisiin ja tukea sillä tavalla lapsen kasvua. Lapsi saattaa haluta katsella ja kuunnella samaa kirjaa yhä uudelleen ja uudelleen, mikä on merkki siitä, että lapsi työstää sen avulla jotain itselle tärkeää asiaa. Kun tietty asia tai kehitysvaihe on käsitelty loppuun, lapsi siirtyy itsestään muiden kirjojen pariin. (Heikkilä-Halttunen 2015, 39.) Heikkilä-Halttunen (2010, 12) olettaakin, että kuvakirjoissa huomioidaan lapsen kehitykseen ja kasvuun kuuluvia taitekohtia.

Kuvakirja tukee lapsen kielen kehitystä (Karasma & Suvilehto 2014, 19). Kuvakirjoissa käytetään usein vivahteikasta ja monitasoista kieltä, joka kehittää lapsen sanavarastoa ja sitä kautta puheen kehitystä. Kirjojen katselu ja lukeminen kehittävät myös muita kognitiivisia taitoja, kuten tiedonkäsittelyä ja oivaltamista. (Heikkilä-Halttunen 2015, 39.)

Tunnekasvattaminen on suosittu kuvakirjojen teema (Heikkilä-Halttunen 2015, 49). Kirjojen katseleminen lapsen kanssa tukee lapsen tunne-elämän kehittymistä (Heinimaa 2001, 161), sillä kuvakirjat opettavat empatiaa ja niiden avulla voi opetella tunteiden tunnistamista (Heikkilä-Halttunen 2015, 49). Kuvakirja tarjoaa sopivasti etäisyyttä tunteiden työstämiselle, sillä omien tunteiden ja ajatusten käsittelyn sijaan lapsi voi samastua tarinan hahmoihin ja heidän elämänsä haasteisiin. (Karasma & Suvilehto 2014, 19.) Päähenkilönä seikkailee usein eläinlapsihahmon asemesta, sillä lasten ajatellaan samastuvat mielellään herttaiseen ja suurisilmäiseen eläinhahmoon (Heikkilä-Halttunen 2015, 41).

Kuvakirjojen päähenkilöille sallitaan nykyisin monenlaisia kielteisiäkin tunteita, eikä tunnesuhde päähenkilön ja tämän vanhemman välillä ole tästä

syystä uhattuna (Heikkilä-Halttunen 2015, 50). Tämä viestittää lapselle, että hänkin saa tuntea ja näyttää kaikenlaisia tunteita, eikä vanhempi hylkää häntä. Pelkoja käsittelevät kuvakirjat auttavat lasten omien pelkojen käsittelyssä ja selättämisessä, sillä ne osoittavat lapselle, että muutkin lapset pelkäävät. Pelkoa käsitellään usein huumorin keinoin tai tekemällä päähenkilöstä rohkea ja nokkela sankari, johon lapsi voi samastua. (Heikkilä-Halttunen 2010, 59).

Kuvakirjojen avulla voidaan opettaa asioita, joilla halutaan vaikuttaa lasten maailmankuvaan ja asenteisiin (Heinimaa 2001, 144). Kenties kuvakirjat, joissa kuvataan lasten liikkumista ja sen tuomaa iloa, herättävät lapsissa myönteisiä mielikuvia liikkumista kohtaan. Voidaan pohtia, kannustavatko päiväkodin arkea käsittelevät kuvakirjat lapsia kokeilemaan kirjoissa kuvattuja vastaavia liikkumistapoja ja leikkejä itse.

Kuvakirjojen avulla lapset oppivat myös moraalialia ja etiikkaa: mikä on oikein ja mikä väärin. Monien kuvakirjojen teemat liittyvät ystäväyteen, lojaalisuuteen, rehellisyyteen, itsekkyyteen ja ahneuteen. (Heikkilä-Halttunen 2015, 60–61.) Heinimaan (2001, 144) mukaan opettaminen on usein piiloista, sillä kokonaisuus kärsii herkästi, jos tarkoitusperät ovat liian kasvatuksellisia. Lapset eivät myöskään aina suosi kirjoja, jotka ovat selkeästi opettavaisia tai kasvatuksellisia (Nodelmanin 2008, 153–154). Heikkilä-Halttusen (2015, 61) mielestä hyvissä kuvakirjoissa moraalikasvatus on hienovaraista ja rakentavaa, ja kirja herättää keskustelua. Usein opettavaiset tarinat on loitonnettu eläinten maailmaan, jolloin eläimet edustavat stereotyyppisiä hahmoja ja erilaisia tunteita. Eläinhahmojen sukupuolineutraali olemus tarjoaa sekä pojille että tytöille yhtä pätevän samastumismahdollisuuden. (Heikkilä-Halttunen 2015, 61.)

Kuvakirja tarjoaa myös ajanvietettä ja hauskuutta (Heinimaa 2001, 152). Kirjojen katseleminen ja lukeminen ovat lapsista mukavaa puuhaa. Pienetkin lapset saattavat viihtyä pitkiä aikoja kirjoja katsellen ja toistellen ääneen kirjan tarinaa (Heikkilä-Halttunen 2015, 47). Uusia, nykylapsen elämään linkittyviä kuvakirjoja julkaistaan jatkuvasti (Heinimaa 2001, 152). Huumori on sävyttänyt lastenkirjallisuutta kautta aikojen (Laakso 2014, 29). Huumori ilmenee lastenkirjoissa esimerkiksi tilannekomikkana, absurdeina juonenkäänteinä, kielellisenä

ilotteluna ja vitsikkäinä kuvina (Heinimaa 2001, 154; Laakso 2014, 29). Vanhoja satuja muokataan nykyaikaan sopiviksi, mikä tekee niistä hulvattomia: tarina käännetään nurinniskoin ja satujen tavanomaiset symbolit ja piilomerkitykset heitetään syrjään (Heinimaa 2001, 152, 154). Huumori pitää lukiessa yllä lasten kiinnostusta ja tekee lukemisesta nautinnollista ja elämyksellistä. (Laakso 2014, 29.)

Kuvakirjat voivat olla myös tietokirjoja, jotka välittävät lapsille tietoa ja ymmärrystä maailmasta, esimerkiksi avaruudesta ja eläimistä. Historiaa käsittelevissä tietokirjoissa, esimerkiksi Kunnaksen Koiramäki-sarjassa, fakta ja fiktio kiehtoutuvat yhteen, jolloin lapsi oppii mielenkiintoisten tarinoiden kautta historiaa. (Heinimaa 2001, 148–151; Heikkilä-Halttunen 2015, 85.) Harjanteen Minttu-kirjoissa on tietoa välittävä ote, sillä Mintun matkassa lapsi tutustuu muun muassa lääkäriin, lentomatkaan ja erilaisiin urheilulajeihin (Heikkilä-Halttunen 2015, 85).

Kuvakirjan kautta lapsi saa usein ensikosketuksensa kuvataiteeseen ja tutustuu kuvalliseen kieleen. Kuvakirjat tuottavat kokonaisvaltaisia esteettisiä elämyksiä, sillä ne vetoavat lapsen aisteihin, eläytymiskykyyn ja havainnointikykyyn. Samalla lapsi omaksuu huomaamattaan esteettisiä periaatteita ja arvoja. Lapset ovat ennakkoluulottomia taidetta kohtaan, sillä he eivät kyseenalaista, onko jokin taidetta vai ei. Pienille lapsille olisi hyvä tarjota monenlaisia kuvia: esittäviä ja abstrakteja, hauskoja ja vakavia, valokuvia ja maalaustaidetta, vanhoja ja uusia. Keskeistä on välttää kaavamaisuutta ja yksipuolisuutta. (Heinimaa 2001, 155.) Lasten visuaalinen silmä kehittyy, kun hän saa katseltavakseen monipuolipuolisesti erilaista lastenkirjakuvitusta (Heikkilä-Halttunen 2015, 63). Digiaika syyttää erilaista kuvamateriaalia jatkuvalla syötöllä ja nykyään on aiheellista pohtia lasten kokemaa kuvaähkyä. Kuvakirjan kuvat joutuvat kilpailemaan kaiken muun kuvatulvan keskellä lasten huomiosta. Kuvakirjan kuvat voivat kuitenkin toimia rauhoittavana ja pysähdyttävänä elementtinä kuvatulvan keskellä, sillä kuvakirjan kuvien pariin lapsi voi pysähtyä niin pitkäksi aikaa kuin tahtoo ja palata tutkimaan niitä helposti aina uudelleen ja uudelleen. (Heikkilä-Halttunen 2015, 64.)

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, millaista lasten liikkuminen on 2010-luvulla ilmestyneissä suomalaisissa päiväkotia käsittelevissä lasten kuvakirjoissa. Miten liikkumista kuvataan kirjoissa? Millaista liikkumista kirjoissa esiintyy? Kuinka raskasta tai kevyttä lasten liikkuminen on? Kuvataanko liikkumista kasvattajan ohjaamana, sääntöjä täynnä olevana toimintana vai lasten omaehtoisena riemullisena leikkinä? Näitä kysymyksiä pohdin ja selvitän tutkimuksessani. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten lasten omaehtoinen, eriasteisesti kuormittava liikkuminen näkyy päiväkotia käsittelevissä lasten kuvakirjoissa?
2. Miten kasvattajien ohjaama liikkuminen näkyy ja miten kasvattajat tukevat ja edistävät lasten liikkumista päiväkotia käsittelevissä lasten kuvakirjoissa?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimusote

Tutkimukseni sijoittuu laadulliseen tutkimusperinteeseen ja siinä on piirteitä hermeneuttisesta tieteenfilosofisesta suuntauksesta. Hermeneuttisessa suuntauksessa keskeistä on eri merkitysten ymmärtäminen ja tulkinta. Hermeneuttisen tutkimuksen ydin on ihmisten välisessä kommunikaatiossa, erityisesti kielellisissä ilmaisuissa mutta myös ei-kielellisissä. (Laine 2015, 29, 33.) Tutkimuksessani tarkastelen sekä kielellistä (kuvakirjojen tekstiä) että ei-kielellistä (kuvakirjojen kuvitus) aineistoa. Hermeneuttista suuntausta käytetään legendojen, tarinoiden ja muiden tekstien, erityisesti Raamatun tekstien sekä lakitekstien, tulkinnassa (Patton 2002, 114). Hermeneuttiset tutkijat käyttävät laadullisia menetelmiä, kun he haluavat selvittää ihmisten antamia merkityksiä asioille (Patton 2002, 115). Patton (2002, 113) muistuttaa, että merkitykset rakentuvat aina siinä kulttuurisessa ja historiallisessa kontekstissa, jossa ne luodaan. Toisaalta merkitykset rakentuvat uudelleen, kun eri ihmiset tulkitsevat niitä eri konteksteissa eri aikoina. Merkitysten asiayhteyttä ja alkuperäistarkoitusta ei kuitenkaan tulisi unohtaa. (Patton 2002, 113–114). Kuvakirjoista tekemäni lasten liikkumista koskevat tulkinnat ovat arvatenkin hyvin erilaisia kuin samasta aineistosta toisen tutkijan tekemät johtopäätökset 30 vuoden päästä.

Hermeneuttisen teorian mukaan tutkijan valitsema näkökulma määrittää pitkälti tulkintoja (Patton 2002, 115). Tarkastelen tutkimusaineistoa (kuvakirjoja) lasten liikkumisen näkökulmasta, joten tulkiten tekstejä ja kuvia aivan eri tavalla kuin samasta aineistosta vaikkapa lasten ystävyysuhteita tutkiva tutkija. Tulkinta ei voi olla koskaan ehdottoman oikea ja tosi, sillä se on vain tulkintaa (Patton 2002, 114). Laine (2015, 33, 35–36, 38) muistuttaa, että olisi tärkeä löytää sellaiset perusteet tulkinnalle, joiden avulla tutkija voisi irrottautua oman näkökulmansa minäkeskeisyydestä. Hermeneuttiset tutkijat ovat tietoisia siitä, että heidän tekemät päätelmänsä ihmisten antamille merkityksille ovat tulkintaa ja

että he rakentavat todellisuutta tulkinnoistaan käsin (Patton 2002, 115). Ymmärän, että oma taustani, aiemmat kokemukseni ja ennakkokäsitykseni heijastuvat tulkintojeni tekemiseen, joten aineistosta tekemäni johtopäätökset ovat tulkintaa eivätkä totuus.

Hermeneuttiseen tutkimukseen liittyy hermeneuttisen kehän käsite, millä tarkoitetaan tiedon muodostamisen, ymmärtämisen ja tulkinnan kehämäisyyttä. Tutkijan esiymmärrys eli ennakkokäsitykset ovat kaiken ymmärryksen ja tulkintojen tekemisen pohjalla. (Siljander 1988, 115.) Esiymmärrys muuttuu tulkintaprosessin edistyessä, mikä vaikuttaa ymmärtämisen syvenemiseen ja korjaantumiseen sekä uusiin tulkintoihin (Siljander 1988, 115–116; Laine 2015, 38). Ymmärrykseni tutkimastani aiheesta muokkautuu ja laajenee jatkuvasti, mikä heijastuu myös analyysiprosessiin ja tulkintojen tekemiseen. Tulkintaprosessi on ikään kuin kehämäistä liikettä tutkimusaineiston ja tutkijan välillä (Laine 2015, 37–38).

5.2 Tutkimusaineisto ja sen hankinta

Tutkimusaineistoni koostui neljästä suomalaisesta lasten kuvakirjasta: Pablo ja heiluvat hampaat, Rebekan rapupäivä, Oona ja Eetu: Päivä hoidossa sekä Onni-poika menee päiväkotiin. Seuraavalla sivulla olevassa taulukossa (Taulukko 1) on eritelty tarkemmin kirjojen kirjoittajat, kuvittajat, julkaisuvuodet, sivumäärät sekä kirjoista käytettävät lyhenteet.

TAULUKKO 1. Tutkimusaineistona olevien kuvakirjojen tiedot.

	Kirja	Kirjoittaja	Kuvittaja	Julkaisuvuosi	Sivumäärä	Kirjasta käytettävä lyhenne
	Pablo ja heiluvat hampaat (Päiväkoti Heippakamu -sarjasta)	Veera Salmi	Elina Warsta	2017	33	T1
	Rebekan rapupäivä (Päiväkoti Heippakamu -sarjasta)	Veera Salmi	Elina Warsta	2016	33	T2
	Oona ja Eetu: Päivä hoidossa	Katri Kirkkopelto	Mervi Wäre	2011	23	T3
	Onni-poika menee päiväkotiin	Sanna Pelliccioni	Sanna Pelliccioni	2010	26	T4

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla on mahdollisuus käyttää valmiita aineistoja (Eskola & Suoranta 2014, 118–119), joita myös minä hyödynsin kuvakirjojen muodossa. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, miten lasten liikkuminen

näkyä päiväkotia käsittelevissä lasten kuvakirjoissa. Halusin tarkastella tutkimuksessa mahdollisimman uusia kuvakirjoja, jotka mahdollisesti heijastelevat nykyistä yhteiskunnan yleisestä asenneilmapiiriä lasten liikkumista kohtaan. Olen kiinnostunut nimenomaan suomalaisesta päiväkotikontekstista ja siellä tapahtuvasta lasten liikkumisesta, joten valitsin tutkimukseeni suomalaisia kuvakirjoja. Suomalaisten kuvakirjojen valintaa puolsi myöskin se, että teoreettinen viitekehys pohjautuu pitkälti suomalaiseen tutkimustietoon pienten lasten liikkumisesta ja liikkumissuosituksista sekä varhaiskasvatuksen liikkumiseen liittyvistä tavoitteista (ks. esim. Sääkslahti 2015; Tieteelliset perusteet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksille 2016; Varhaiskasvatussunnitelman perusteet 2016; Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016).

Keskikirjastojen tietokantahaun, Jyväskylän kaupunginkirjaston kirjastonhoitajan konsultoinnin ja internetissä toimivan Kysy kirjastonhoitajalta -palvelun kautta sain kattavan kuvan kaikista suomalaisista ja ulkomaisista käännettyistä 2000-luvun jälkeen julkaistuista lasten kuvakirjoista, jotka käsittelevät tai sivuaavat päiväkodin, esikoulun ja päiväkerhon arkea. Rajasin listalta pois kaikki ulkomaiset, kaikki ennen vuotta 2010 ilmestyneet, kaikki vielä ilmestymättömät sekä kaikki esikoulua tai päiväkerhoa käsittelevät kuvakirjat. Karsinnan jälkeen jäljelle jäi 15 kuvakirjaa. Tarkemman tarkastelun jälkeen poistin listasta vielä 11 kirjaa, sillä ne liittyivät joko epäsuorasti päiväkotiin tai niiden aihealueet olivat liian kaukana omasta tutkimusnäkökulmastani: Osassa kirjoista vain sivuttiin päiväkotia, ja kaksi kirjaa kuului lasten dekkarisarjaan, jossa ratkotaan päiväkodissa sattuneita mysterejä. Yksi kirjoista käsitteli hankalia ja kiusallisia aiheita päiväkodissa, kuten ”pissa-kakkajuttuja”, yksi kirja keskittyi päiväkodin kevätjuhlan järjestämiseen ja yhdessä kirjassa seikkailtiin päiväkodissa ujon tytön mielikuvituksessa.

Tutustuin tarkemmin jäljelle jääneisiin neljään kirjaan, jotka käsitelivät tavallista päiväkodin arkea ja jotka valitsin tutkimusaineistokseni. Pablo ja heiluvat hampaat - sekä Rebekan rapupäivä -kirjoissa on ilmeikäs kuvitus ja sisältö heijastelee nykypäivää: muun muassa yksi ryhmän kasvattajista on mies, erään lapsen mummi zumbaa ja on värjännyt hiuksensa violeteiksi ja ryhmässä on lapset

Isra ja Abdi, jotka eivät syö lihaa. Oona ja Eetu: Päivä hoidossa -kirjassa on hellyttävä ja selkeä kuvitus, ja pienimpien lasten ajatusmaailmaa tuodaan esiin oivaltavasti. Onni-poika menee päiväkotiin -kirjan kuvitus on yksinkertainen ja pelkistetty, ja päiväkotiarjen alkaessa uudessa elämänvaiheessa on tiiviisti mukana koko perhe. Valitsemieni kirjojen teksteistä ja kuvituksesta ilmeni, että kirjoissa esiintyi lasten liikkumista sekä kasvattajien ohjaamaa liikkumista päiväkodissa, joten kirjojen valitseminen tutkimusaineistoksi oli perusteltua. Lainasin kirjat Keskikirjastosta (Keski-Suomen alueen kirjastot) analyysia varten ja palautin ne, kun tutkimus oli valmis.

Tutkimusaineistona oli neljä kuvakirjaa, joiden sivumäärät vaihtelivat 23–33 välillä, joten analysoitavaa aineistoa gradun laajuiseen tutkimukseen oli riittävästi. Kuvakirjoihin ei ollut painettu sivunumeroita, joten en käyttänyt tutkimuksessani sivunumeroita sitaattien yhteydessä. Nimesin analysoitavat kuvakirjat analyysia ja tulosten esittämistä varten uusimmasta alkaen seuraavasti: T1 = Pablo ja heiluvat hampaat, T2 = Rebekan rapupäivä, T3 = Oona ja Eetu: Päivä hoidossa ja T4 = Onni-poika menee päiväkotiin. Käytin teosten lyhenteitä sitaattien ja esimerkkien yhteydessä.

Sitaattioikeuden mukaan julkistettua teosta on lupa lainata tietyn verran, kunhan mainitsee teoksen tekijän ja lähteen. Lainauksille tulee olla perusteltu syy ja asiallinen käyttötarkoitus. Kuvasitaattia voi käyttää esimerkiksi arvostelun tukena tai selittämässä omaa tekstiä. (Minilex 2015–2018.) Tutkimukseni täyttää vaadittavat kriteerit sitaattien käytölle, joten näin ollen sain käyttää sitaatteja kuvakirjojen teksteistä ja kuvista tutkimuksessani.

Seuraavaksi esittelen analyysiin tulevat kirjat lyhyesti. Pablo ja heiluvat hampaat -kirjassa kuvataan ujoikon ja herkän Pablon joulukuista päiväkotipäivää. 5-vuotias Pablo on usein tarkkailijan roolissa ja väistelee kovaäänisiä ja raijuja tovereitaan. Pablo vetäytyy mielellään itsekseen johonkin rauhalliseen paikkaan leikkimään Lopez-leikkiluurankonsa kanssa, mutta välillä on mukava touthuta Rasmus-pojankin kanssa. Pablo pitää taaperokaksosista ja hoivailee heitä mieluusti. Päiväkodissa irtoaa myös Pablon ensimmäinen maitohammas, mikä

on Pablolle iso asia. Kirja kuvaa, millaista herkän pojan arki voi olla päiväkodissa.

Rebekan rapupäivä kertoo Rebekka-tytöstä, joka aloittaa syksyisen päiväkotipäivän huonolla tuulella: aamulla kotona tulee kiireen takia riita ja siksi Paha Mieli pääsee pujahtamaan Rebekan kimppuun. Päiväkodissa järjestetään rapujuhlat, joiden suunnitteluun ja toteutukseen lapset saavat osallistua eri tavoin. Rebekka ei innostu rapujuhlista eikä mistään muustakaan, sillä Paha Mieli kiusaa häntä koko ajan. Ryhmän aikuisen osoittama kärsivällisyys, myönteinen huomio ja hyväksyntä Rebekkaa kohtaan saavat Rebekan lopulta hyvälle tuulelle ja päiväkotipäivä päättyy mukavasti. Kirjassa kuvataan, miten aikuisesta pieneltä tuntuva asia voi järkyttää suuresti lapsen mieltä ja vaikuttaa lapsen koko kuluvaan päivään, ja miten tärkeä merkitys päiväkodin kasvattajalla on lapsen olon kohenemisessä ja hyvän päiväkotipäivän muodostumisessa.

Oona ja Eetu: Päivä hoidossa -kirja kuvaa Oona-tytön ensimmäistä päiväkotipäivää aamun päiväkotimatkasta aina iltapäivän hakutilanteeseen saakka. Eetu-isoveljelle päiväkotiarkea on jo tuttua, ja hän auttaa ja tukee Oonaa uusissa ja oudoissa tilanteissa sekä koti-ikävän iskiessä. Eetu-veli kulkeekin tiiviisti mukana kirjan tapahtumissa. Kirjassa kuvataan lämpimästi sensitiivisen kasvattajan osoittamaa huolenpitoa ja hellyyttä Oonaa kohtaan, kerrotaan päiväkotipäivän kulusta ja sanoitetaan erilaisia tunteita, joita Oona-tyttö kokee uusissa tilanteissa. Kirja sopii hyvin samaistumiskohteeksi pienelle lapselle, joka on aloittamassa päivähoitoa.

Onni-poika menee päiväkotiin -kirja kertoo Onni-pojasta, joka on aloittamassa päivähoitoa. Kirjassa kuvataan Onnin päiväkotiin tutustumista, ensimmäistä päiväkotipäivää, vapaapäivää isän kanssa kotona sekä eräänä aamuna ilmennyttä haluttomuutta mennä päiväkotiin ja vaikeasti alkaneen päiväkotipäivän kulkua. Kirja päättyy onnellisesti siihen, että Onnin päiväkotipäivä on ollut niin mukava, ettei hän haluaisi lähteä kotiin iltapäivällä äidin tullessa häntä hakemaan. Päivähoidon aloituksen herättämiä kielteisiä tunteita käsitellään totuudenmukaisesti, mutta samalla kirjassa säilyy positiivinen sävy: turvallisuuden tunne, arvostava kohtaaminen ja nähdyksi tuleminen sekä kavereiden merkitys

hyvälle päiväkotipäivälle ovat aiheita, jotka kulkevat juonessa mukana läpi kirjan.

5.3 Aineiston analyysi

Käytin kuvakirjojen analysoinnissa teorialähtöistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen yksi tavallisimmista analyysimenetelmistä, jota hyödyntäen voidaan tehdä monenlaista tutkimusta (Tuomi & Sarajärvi 2011, 91). Sisällönanalyysi sopii lähes kaikkien kirjallisessa muodossa olevien dokumenttien, esimerkiksi kirjojen, haastatteluiden ja päiväkirjojen, analysointiin, joten sisällönanalyysia oli perusteltua käyttää tutkimuksessani kuvakirjojen analysoinnissa. Sisällönanalyysin perustehtävänä on tuottaa tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty ja yleisessä muodossa oleva kuvaus. Useat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat jollain tavalla sisällönanalyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 91, 103.)

Teorialähtöinen sisällönanalyysi perustuu johonkin teoriaan, malliin tai ajattelutapaan, joka kuvataan tutkimuksen teoriaosassa (Tuomi & Sarajärvi 2011, 97). Teorialähtöisessä sisällönanalyysissa analyysia ohjaa teoreettinen viitekehys, jonka pohjalta luodaan analyysirunko. Analyysirungon avulla aineistosta voidaan poimia analyysirunkoon kuuluvat asiat ja jättää analyysirungon ulkopuolelle tutkimuksen kannalta epäoleelliset seikat. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 113.) Tutkimukseni teoriaosasta hyödynsin analyysirungon muodostamisessa Alle kouluikäisten lasten liikkuminen - sekä Kasvattajat lasten liikkumisen tukijoina ja edistäjinä päiväkodissa -lukuja. Alle kouluikäisten lasten liikkuminen -luvussa esittelin liikkumisen intensiteettiin perustuvan jaottelun, jossa liikkuminen eritellään voimakkaasti, reippaasti ja kevyesti kuormittavaan liikkumiseen (ks. Caspersen, Powell & Christenson 1985, 127; Janssen & LeBlanc 2010). Samassa yhteydessä kuvailin, mitä tämä liikkumisen jaottelu tarkoittaa alle kouluikäisillä lapsilla ja annoin esimerkkejä eriasteisesti kuormittavista liikkumisen tavoista (ks. Ahonen ym. 2008, 19-20; Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset

2016, 15). Käytin tätä jaottelua analyysirungon muodostamisessa siten, että luokittelin kirjoista ilmenneen lasten omaehtoisen liikkumisen joko voimakkaasti, reippaasti tai kevyesti kuormittavaan liikkumiseen. Kasvattajat lasten liikkumisen tukijoina ja edistäjinä päiväkodissa -luvun teorian perusteella laadin analyysirunkoon luokan, johon kokosin kasvattajien ohjaaman liikkumisen sekä kaikki heidän suoran tai epäsuoran toimintansa, sanomisensa ja sanattoman viestintänsä, mitkä jollain tavalla edistivät lasten liikkumista. Näin muodostin kaksiosaisen analyysirungon, johon kuuluivat 1) lasten omaehtoinen, eriasteisesti kuormittava liikkuminen sekä 2) kasvattajien ohjaama liikkuminen ja kasvattajat lasten liikkumisen tukijoina ja edistäjinä.

Esittelen seuraavaksi analyysin etenemisen. Aluksi luin kuvakirjat ajatuksella ja huolellisesti kertaalleen läpi. Tämän jälkeen aloitin varsinaisen analyysin kirja kerrallaan. Keräsin kirjojen teksteistä sanatarkasti ylös kaikki sitaatit, joissa kerrottiin lasten liikkumisesta, kasvattajien ohjaamasta liikkumisesta sekä kasvattajien osoittamasta tuesta lasten liikkumista kohtaan. Tämän jälkeen jaottelin sitaatit oikeille paikoille analyysirungossa (voimakkaasti, reippaasti ja kevyesti kuormittava lasten liikkuminen, kasvattajien ohjaama liikkuminen ja kasvattajat lasten liikkumisen tukijoina ja edistäjinä). Keskityin vain päiväkodissa tapahtuvaan liikkumiseen, joten en analysoinut kotona tai muussa ympäristössä tapahtuvaa liikkumista, vaikka sellaista kirjoissa esiintyikin. Tuomi ja Sarajärvinen (2018, 104) painottavat, että kaikkea kiinnostavaa ei voi tutkia yhdessä tutkimuksessa, vaan on selkeästi rajattava kapea tutkimusnäkökulma ja pitäydyttävä siinä.

Kuvakirjojen tekstien analysoinnin jälkeen siirryin kuva-analyysin tekemiseen. Lasten kuvakirjan kuvat ilmentävät kuvallista kieltä aivan kuten teksti sanallista kieltä. Tarina rakentuu kuvien ja tekstin vuorovaikutukselle, joten kuvaa ei voi jättää huomiotta. (Heinimaa 2001, 144.) Käytin kuva-analyysinä visuaalista sisällönanalyysia, jossa kuvien systemaattisella tarkastelulla pyritään ymmärtämään kuvien välittämiä viestejä esimerkiksi ihmisistä ja erilaisista tapahtumista ja tilanteista (ks. Bell 2000, 14). Visuaalisessa sisällönanalyysissä ei ole määritelty kuvien tarkkaa analyysitapaa, joten tutkija voi kiinnittää huomiota haluamiinsa

asioihin (Bell 2000, 20). Keskityin kuvien analysoinnissa nimenomaan lasten liikkumiseen, kasvattajien ohjaamaan liikkumiseen sekä kasvattajien toimintaan lasten liikkumisen edistämässä. Oleellista visuaalisessa sisällönanalyysissä on tutkijan tarkkuus havaintojen tekemisessä ja luokittelussa sekä kunnollinen paneutuminen sisällönanalyysin tekemiseen (Bell 2000, 20). Kävin kirjojen kuvat huolellisesti läpi pitäen koko ajan mielessäni tutkimuskysymykset. Kuva-analyysin apuna käytin *Mitä kuvassa näkyy?* -kysymystä. Pyrin vastaamaan kysymykseen tyhjentävästi ja kirjoitin ylös mahdollisimman tarkasti kuvista löytämäni lasten liikkumisen, kasvattajien ohjaaman liikkumisen sekä sen, millä tavalla kasvattajat tukivat ja edistivät lasten liikkumista. Käytin kuvien kanssa samaa analyysirunkoa kuin tekstien kanssa. Tehtyäni kirjoista kuva-analyysin jaottelin kirjoittamani kuvaukset oikeille paikoille analyysirungossa.

Kiinnitin kuva-analyysiä tehdessä huomiota siihen, kertoivatko kuvat lasten liikkumisesta tai kasvattajien toiminnasta jotain sellaista, mitä teksti ei kertonut. Kuvat eivät ole ikinä merkityksettömiä tai pelkkiä viattomia kuvia, vaan niiden kautta tuotamme, jäsenämme ja rakennamme todellisuutta. Kuvat välittävät myös kulttuurimme tiettyinä historiallisina hetkinä edustamia arvoja, asenteita, normeja ja ihanteita. (Mäkiranta 2010, 100.) Liitin kirjoista joitakin kuvia tulososioon havainnollistamaan tekemiäni tulkintoja. Analyysiprosessin aikana palasin useita kertoja kuvakirjojen tekstien ja kuvien pariin: tarkistin tekemiäni havaintoja ja valitsemiani tekstisitaatteja ja pyrin tekemään vielä uusia huomioita, jotka mahdollisesti olivat jääneet minulta aiemmin huomaamatta.

Tein aineiston pelkistämisen analysoidulle aineistolle sen jälkeen, kun olin jaotellut tekstisitaatit ja kuva-analyysin kuvaukset oikeille paikoilleen analyysirunkoon. Pelkistämällä tarkoitetaan tutkimusaineiston karsimista niin, että kaikki tutkimuksen kannalta epäoleellinen poistetaan. Pelkistäminen voi olla tiedon tiivistämistä tai pilkkomista pienempiin osiin. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 109.) Muutamia pitkiä tekstisitaatteja pelkistin jakamalla niitä useammaksi lyhyemmäksi sitaatiksi. Kuva-analyysin kuvauksia pelkistin jättämällä niistä tutkimuskysymysteni kannalta epäolennaiset seikat ja kuvaukset pois.

6 KUVAKIRJOISTA ILMENNYT LIKKUMINEN

6.1 Lasten omaehtoinen, eriasteisesti kuormittava liikkuminen

6.1.1 Voimakkaasti kuormittava liikkuminen

Voimakkaasti kuormittavaa liikkumista ei esiinny kuvakirjoissa kovinkaan paljon. Se näkyy kuvakirjojen teksteissä ja kuvissa lähinnä juoksemisena. Juosta-verbistä mainitaan kirjoissa yhteensä kahdeksan kertaa (ja lisäksi kerran kasvattaja kieltää juoksemasta). Juoksemisen synonyymeina käytetään muitakin ilmaisuja kuten *rynnätä*, *ampaista* ja *syöksyä*. Juokseminen on usein pyrähdystenomaista ja sitä esiintyy paikasta tai leikistä toiseen siirtymisissä sekä hakutilanteissa, jolloin vanhempi tai muu läheinen tulee hakemaan iltapäivällä lasta kotiin:

Lopez ja minä syöksyttiin kiipeilytelineeseen. (T1)

Eetu juoksee keinumaa (T3)

Eetu kurvaa innoissaan kuorma-auton talliin. Oona juoksee suoraan äidin syliin. -- Eetu -- juoksee äidin ja isän luo. (T3)

Juoksemista tapahtuu kirjoissa pääsääntöisesti ulkona. Pihalla on tilaa juosta ja siellä juoksemista ei rajoiteta. Kirjoissa sekä pojat että tytöt juoksevat, tosin poikien juoksemisesta on useampi esimerkki. Yleensä lapset juoksevat yksinään. Teoksissa on yksi kuvaus kaverin kanssa juoksemisesta ulkona. Ulkona kaverin kanssa juoksemista kuvataan sadesäällä: tyttö harppoo vesilätäkössä katsemaassa kädet tasapainottamassa liikkumista. Poika juoksee suu naurusta auki ja silmät sikkarassa isoin askelin lätäkössä ja kädet tahdittavat liikettä suorina eteen- ja taaksepäin ojentuneina. Molemmilla lapsilla näyttää olevan vauhti päällä, sillä kummankaan lapsen jalat eivät kosketa maata. (Kuva 1.)

KUVA 1. Tyttö ja poika juoksevat vesilätäkössä (T2).

Sisätiloissa juoksemisesta on kirjoissa kaksi mainintaa. Toisessa kohdassa poika juoksee eteisestä keittiöön (siirtymä) ja toinen maininta kuvaa kahden pojan leikkiä (T1). Leikkitilanteessa kaksoset Aamos ja Aatos ampaisevat lepohuoneesta toisten lasten joukkoon ja juoksevat ”yhä kovempaa” kaarrellen ja kierrellen kuin helikopterit. Juoksemista ei ilmeisesti sallita sisätiloissa, sillä Ulla-kasvattaja seisoo kädet levällään ja sanoo: ”Ei saa juosta.” (Kuva 2.)

Juoksemisen lisäksi ison leikkikuorma-auton työntäminen on voimakkaasti kuormittavaa liikkumista, mitä esiintyi yhdessä kirjassa: Eetu-poika lapioi monta kertaa kuorma-auton lavan täyteen hiekkaa ja vie lastin Oona-siskonsa luo (T3).

KUVA 2. Aamos tai Aatos juoksee leikkien helikopteria, ja Ulla-kasvattaja kieltää juoksemasta (T1).

Voimakkaasti kuormittavan liikkumisen vauhdikkuutta havainnollistetaan kertomalla, mitä sen yhteydessä tapahtuu. Vauhdikas juokseminen ja hyppiminen aiheuttavat toisinaan epäjärjestystä ja reaktioita muissa ihmisissä:

Albert juoksi eteisen ovelle – –. Villasukkakori kaatui, saappaat kaatuivat, kun Albert juoksi keittiöön. Sieltä kuului keittäjän murinaa ja kilikolinaa. Albertin mentyä tuli ihan hiljaista. (T1)

– – ryntäsin halaamaan mummoa. – – Pilvi ja minä pomppelhdimme ja pumppelhdimme ja poksuimme ja puksuimme ympäriinsä, niin että mummolla tuli hiki hattuun. (T2)

Kirjoissa ilmenevä voimakkaasti kuormittava liikkuminen on pääasiassa juoksemista ja sitä esiintyy melko vähän, lähinnä päiväkodin pihalla. Kirjojen kuvauksissa lapset juoksevat usein yksinään pyrähdyksenomaisesti paikasta toiseen.

6.1.2 Reippaasti kuormittava liikkuminen

Reippaasti kuormittavaa liikkumista esiintyy kuvakirjoissa melko paljon. Liikkumisen reipasta olemusta korostetaan teksteissä erilaisilla sanavalinnoilla kuten *kiiruhtamisella*, *rymistelyllä* ja *villillä pyörimisellä*. Reipasta liikkumista on kuvakirjoissa lasten touhuissa sekä sisällä että ulkona, ja erityisesti siirtymissä ja ulkoleikeissä.

Reippaasti kuormittavaan liikkumiseen lukeutuu lasten luontainen hyppiminen, jota on tuotu esiin hauskasti kuvituksen keinoin. Alla olevassa kuvassa (KUVA 3, T2) on sivun oikeaan yläkulmaan piirretty hyppivä lapsi, joka näkyy vain reisistä alaspäin. Kenties lapsen pelkkien jalkojen piirtämisellä on haluttu korostaa lasten luontaista liikkumista ja samalla viestittää, että liikkuminen on oleellisempaa kuin se, kuka liikkuu. Hyppiminen ja pomppiminen ovatkin kirjoissa esillä runsaasti ja ne mainitaan useassa kohdassa:

Minä ja Pilvi pomppelhdimme ja pumppelehdimme imurin ympärillä.
(T2)

Pihalla oli *isoisoiso* vesilätäkkö ja kaikki me ravut pompimme siihen.
(T2)

Me [Rebekka ja Pilvi] pomppelhdimme peiton alla niin paljon, ettei Paha Mieli ollenkaan pysynyt meissä (T2)

KUVA 3. Lapsi hyppimässä (T2).

Hyppimisen lisäksi lapset liikkuvat muutenkin monipuolisesti ja koko kehoa kuormittavasti. Paikasta toiseen voi liikkua kekseliäästi myös muuten kuin kävelemällä:

Me pompimme kuin puput aamupiiriin, jossa kaikki jo istuivat. (T2)

Me rapukävelimme pukemaan. (T2)

Reippaasti kuormittavaa liikkumista esiintyy kuvakirjoissa hyppimisen ja paikasta toiseen siirtymisten lisäksi lasten leikeissä. Varsinkin ulkoleikit ovat usein liikunnallisia, sillä pihalla on tilaa liikkua. Kirjoissa kuvatut reippaat leikit sijoituvatkin lähes pelkästään ulos. Ulkona leikitään eri vuodenaikoina, kaikenlaisilla ilmoilla sekä monenlaisia mielikuvitusleikkejä:

Ulkona oli lumisota. (T1)

Me makasimme sen [vesilätäkön] äärellä ja kieriskelimme. Me olimme rapuja uimarannalla. (T2)

Me odotettiin Rasmuksen kanssa, ja Rasmus oli iso tuulimylly. Minäkin olin tuulimylly, se oli ihan kivaa. Kun tuuli tarttui meidän lapoihin, me pyörittiin villisti. (T1)

Ulkona reipasta liikkumista saattaa kuitenkin rajoittaa liikkumisvälineiden määrä, kuten kirjassa, jossa mainitaan päiväkodin pihalla olevan vain yksi pyörä (T3): Eetu-poika pitää kovasti pyöräilystä ja heti ulos päästyään hän ”kiiruhtaa etsimään polkupyörää, mutta se on varattu”. Eetu tekee välillä muuta ja käy uudelleen katsomassa pyörän tilanteen. Kolmannella kerralla pyörä on vapaana. ”Nyt on Eetun vuoro ajella.”

Neljästä kirjasta vain Pablo ja heiluvat hampaat -kirjassa on kuvattu sisäleikki, joka sisältää reipasta kuormitusta. Siinä Pablo-poika leikkii pesukonetta ja pyörii kovaa vauhtia lattialla:

Minä ja Lopez pyörimme entistä kovempaa, sillä meillä oli linkous. (T1)

Reippaalla liikkumisella voi tuoda iloa itsensä lisäksi toisillekin. Sofia ja Niko esittävät rapujuhlien kunniaksi ulkona raputanssin muulle päiväkotiryhmälle. He ovat vierekkäin rapuasennossa, kannattelevat itseään käsiensä ja jalkojensa varassa selkä suorana kasvot taivasta kohti ja nostelevat jalkojaan. (Kuva 4.) Ulkovaatteet päällä ja saappaat jalassa tanssimisen luulisi olevan melko raskasta.

KUVA 4. Sofia ja Niko keskittyneenä raputanssiesitykseensä (T2).

Isompien lasten lisäksi myös vauvat ja taaperot voivat liikkua reippaasti kuormittavasti. Liikkeelle pääseminen ja liikkuminen vaativat kovia, koko kehoa kuormittavia ponnisteluja ja myöskin tasapainon säilyttämistä, kuten Oona-taaperon kävely taaperokärkyjen kanssa (T3). Kirjoissa vauvat liikkuvat pihalla ulkovaatteissa, mikä varmasti osaltaan lisää liikkumisen kuormittavuutta:

Seemu ja Kupa ryömivät hiekkalaatikossa (T2).

Seemu ja Kupa mönkivät keinujen alla (T2).

Lapset liikkuvat reippaasti sekä itsekseen, yhdessä kaverin tai sisaruksen kanssa että useamman lapsen kanssa. Myös oman rakkaan lelun seurassa voi pitää hauskaa. Pablo-poika nauttii liikkumisesta Lopez-luurankolelunsa kanssa, kun kiipeilyteline on vihdoinkin tyhjillään:

Me laskettiin liukumäkeä alas kuin hylkeet ja tehtiin karatea alhaalla. Ja me laskettiin suut auki niin että ilma meni mahaan asti. Me roikuttiin kiipeilytelineessä apinoina ja Lopez kalisutti luita. (T1)

Seuraavalla sivulla oleva kuva (KUVA 5) kuvastaa, miten hauskaa Pablolla on kiipeilytelineessä Lopez-leikkiluurankonsa kanssa. Pablo roikkuu käsillään kiipeilytelineen verkossa, on heilauttanut jalkansa lähes 90 asteen kulmaan eteenpäin, nauraa silmät sikkarassa ja suu hieman raollaan ja hihkuu "Juuuuuhiiiiii!". Lopez huutaa "Jipijee!" ja roikkuu myös käsillään verkossa, kasvot sivuttain Pabloa kohti. Taustan vaaleanpunainen väri sekä ilmaan sinne tänne piirretyt kukat, viherkasvin lehdet, viuhka, luut, pallot, sydän ja pienet värikkäät pilkut luovat liikkeen ja ilon tuntua. Kiipeilytelineen verkossa roikkuvat pienet värikkäät lasilyhdyt voivat vertauskuvallisesti kuvastaa liikkumisen riemun olevan verrattavissa juhlatunnelmaan. Kuvasta välittyy selvästi, että liikkuminen on riemukas asia, ja yhdessä liikkuminen vasta mukavaa onkin. Leikkikaverin ei tarvitse aina olla toinen lapsi, sillä oma rakas lelu voi olla toisinaan parasta liikkumis- ja leikkiseuraa. Toisaalta Lopez saattaa olla Pablon mukana liikkumassa vain pojan mielikuvituksessa, mutta liikkumisen iloon se ei tunnu vaikuttavan.

KUVA 5. Pablo roikkuu kiipeilytelineessä Lopez-leikkiluurankonsa kanssa (T1).

Reippaasti kuormittavaa liikkumista kuvataan kirjoissa monipuolisesti ja suhteellisen paljon: esimerkiksi hyppimisen, kieriskelyn, pyörimisen, tanssimisen ja rapukävelyn lisäksi monet leikit sisältävät reipasta liikkumista. Kirjoissa lapset liikkuvat reippaasti kuormittavasti yhdessä kaverin/kavereiden tai sisaruksen kanssa, mutta myös itsekseen ja oman lelunsa kanssa.

6.1.3 Kevyesti kuormittava liikkuminen

Kevyesti kuormittavaa liikkumista ilmenee kirjoissa hyvin runsaasti. Liikkumisen rauhallisuutta ja keveyttä kuvataan esimerkiksi ilmaisuilla *hipsiä, astua, hypähtää, hiipiä ja napsutella muiden luo*. Kevyttä liikkumista esiintyy niin sisällä kuin

ulkonakin erilaisissa arjen askareissa, paikasta toiseen siirtymisissä, leikeissä ja vauvojen touhuissa.

Monet arkiaskareet sisältävät kevyesti kuormittavaa liikkumista. Arjen perustaitoja kuvataan kirjoissa runsaasti kenties siksi, että niiden toistaminen ja opettelu on tärkeää varhaislapsuudesta saakka:

Minä riisuin rauhassa ja hitaasti. Laitoin haalarit roikkumaan hupusta. Asetin lahkeet suoraksi naulakkoon. – – Nostin kaatuneet saappaat pystyyn. Pöytää en saanut nostettua, mutta tuolin sain, kun Lopez auttoi. – – Sitten laitoin tossut, *naps naps*, ja napsuttelin muiden luo. (T1)

Kun lapset ovat vieneet lautaset ja mukit ruokakärryyn, on aika mennä pisulle, pesulle ja nukkumaan (T3)

Leikin jälkeen puetaan ulkovaatteet. – – Eetu vetää sukat jalkaansa. – – Eetu pukee haalarit, pujottaa myssyn päähänsä ja kiskoo kintaat käsiinsä. Ulkoeteisessä Eetu vetää vielä saappaat jalkaansa. – – ottaa kokeeksi muutaman askeleen. Mutta saappaat ovat menneet vääriin jalkoihin. Eetu vaihtaa saappaat oikeisiin jalkoihin ja rientää pihamaalle. (T3)

Arjen touhuihin lukeutuvat pienet vastuutehtävät ja auttaminen. Päiväkotiapulaisen tehtävä näyttää olevan Eetulle mieluinen: hän työntää ruokakärryjä esiin päällään keskittyneen ja ylpeän näköisenä luottamustehtävästään (T3). Pablo huolehtii mielellään kaksosvauvoista Seemusta ja Kupasta. Hän vetää ”Kupaa paksusta vaippapyllystä”, pois Kupan kaataman vessanroskiksen luota ja syöksyy nappaamaan horjahtavan Seemun kiinni ”ennen kuin hän kaatui”. (T1.)

Arkirutiineihin kuuluu päiväkodissa aamupiiriin kokoontuminen, millä näkyy olevan liikettä (KUVA 6, T2). Eräs tyttö rakentaa isoista palikoista korkeaa tornia ja hän nostaa parhaillaan kaksin käsin suurta kuution mallista palikkaa tornin jatkoksi. Toinen tyttö heittelee itsekseen palloa. Rasmus leikkii propellia ja heiluttelee käsivarsiaan vauhtiviivojen kuvastaessa käsivarsien heiluttamista. Vauvakaksoset Seemu ja Kupa ovat maton päällä: Kupa näyttää ryömivän tai konttaavan pois matolta kohti Albertin pitelemää kirahvilelua, Seemu makaa selällään jalat suorina ylöspäin ja pitelee varpaistaan kiinni. (T2.)

KUVA 6. Lapset liikkuvat aamupiirissä: yrittävät ryömiä, leikkivät propellia, heittelevät palloa, rakentavat palikoista tornia (T2).

Pienimpien lasten, niin vauvojen kuin taaperoidenkin, liikkuminen näyttää olevan pitkälti kevyesti kuormittavaa liikkumista: tutkimista, leikkimistä ja erilaisen taitojen harjoittelua. Eräs poika leikkii leikkihellan luona kattilan ja kauhan kanssa (T3). Kupa istuu lattialla ja hakkaa puisella vasaralla Hakka-lelun puutappeja. Seemu seisoo vieressä tuolia vasten ja jalkojen asennosta (oikea jalka suorassa takana, vasen koukussa edessä) ja tuolin ympärille piirretyistä vauhtivoista päätellen hän yrittää työntää tuolia eteenpäin ja käyttää sitä kävelyapuvälineenä. (T1.) Muuan tyttö seisoo itseään vatsaan asti ylettyvän rengaspyramidin vieressä ja asettaa juuri viimeistä osaa pyramidin huipulle (T3). Kupa kurkottelee hiekkalaatikon ulkopuolella laidan yli hiekkalaatikkoon toinen jalka ilmassa ja toinen maassa, lapio kädessä yrittäen ilmeisesti lapioida hiekkaa (T2). Seemu nojaa rapujuhlan koristeita sisältävää koria vasten ja tutkii korin sisältöä (T2). Seemu kurkistelee raollaan olevasta ovesta. Hän seisoo ja pitelee ilmeisesti kiinni karmista. Kenties hän on opettelemassa kävelemään. (T1.)

Leikkiessään lapset liikkuvat huomaamattaan. Lasten sisä- ja ulkoleikit sisältävätkin paljon kevyesti kuormittavaa liikkumista:

Niin me ryömittiin pianon taakse leikkimään pesukonetta. Pyörin hiljaa ympäri ympäri ja salin melu muuttui pesukoneen ääneksi. (T1)

Sitten me ravut koristelimme juhlapaikan – -. Rasmus oli tuulimyly ja Pablo seisoi rapujen liikennevalona. Minä ja Pilvi tehtiin *rapupesuh suh suh!* (T2)

Vähän aikaa keinuttuaan Eetu tarkistaa, onko pyörä jo vapaa. Mutta ei se ole. Eetu menee laskemaan liukumäkeä ja tarkistaa sitten, onko pyörä nyt vapaa. On se. (T3)

”Tulkaa, mennään leikkimään aarresaarta”, Viljo pyytää (T4)

Lasten sisäleikit ovat itsessään kevyesti kuormittavaa liikkumista ja niitä kuvataan sekä tekstissä että kuvissa runsaasti. Viljo, Kerttu ja Onni rakentavat linnaa suurista rakentelutiilistä päiväkodin leikkihuoneessa (KUVA 7). Onni ja Viljo seisovat varpaillaan ja kurottavat ylöspäin, jotta saavat tiilet nostettua korkealle linnan muurille, sillä linna on jo lapsia korkeampi. Linnan rakentaminen vaatii esimerkiksi kumartelua, palikoiden nostelua, kurottelua ylöspäin, varpaillaan seisomista (tasapainoilu) ja palikoiden asettelua paikoilleen. (T4.) Myöhemmin kirjassa Onni, Kerttu ja Viljo pukeutuvat roolivaatteisiin ja leikkivät rakentamassaan palikkalinnassa (T4).

KUVA 7. Lapset rakentavat linnaa suurista rakentelupalikoista (T4).

Autoleikissä kolme lasta on nelin kontin lattialla ja he leikkivät leikkiautoilla. Lapsista näkyy vain käsivarret ja osa jaloista. Kaksi autoa kolaroi juuri keskenään, koska kuvaan on kirjoitettu "TONKS" ja autojen väliin on piirretty puna-oranssi liekki ja kipinöitä. Kolmas auto on ambulanssi, joka on tulossa kohti kolariautoja vauhtiviivojen siivittämänä. Autoleikissä tuntuu olevan vauhtia, ja ilmeisesti lapset konttaavat lattialla autojensa kanssa. (T1.)

Erilaiset liikkumisvälineet ja -rakennelmat innostavat lapsia liikkumaan ulkona. Albert-poika keinuu tyytyväisen näköisenä pandajousikeinussa: hän pitelee kiinni vasemmalla kädellä ja heiluttaa oikealla kädellä. Vauhtiviivat Albertin molemmilla puolin kuvastavat keinumisliikettä. (T2.) Kiipeilytelineessä voi liikkua sekä vauhdikkaasti tempuillen että kevyesti liikkuen (KUVA 8). Päiväkodin pihassa olevassa laivakiipeilytelineessä on liukumäki, jota eräs lapsi on juuri menossa laskemaan. Purjeena toimivassa verkossa on mukava kiipeillä ja seurata pihan tapahtumia. Muuan poika on kiivennyt leikkilaivan "purjeverkkoon" ja nojailee siellä rennon oloisesti verkkoon käsivarret leuan alla ja jalat tukevasti haara-asennossa. Kiipeilytelineen vieressä lumessa makaa tyttö, joka tekee lumienkeliä ja hymyilee iloisen näköisenä. (T1)

KUVA 8. Kiipeilytelineessä voi touhuta talvellakin (T1).

Kevyesti kuormittavaa liikkumista näkyy kirjoissa runsaasti. Kaikenikäiset lapset liikkuvat kevyesti sekä sisällä että ulkona, yksikseen tai yhdessä muiden kanssa. Kevyttä liikkumista tulee huomaamatta monista arjen tehtävistä (esim. pukeminen), leikeistä (esim. linnan rakentaminen, keinuminen) ja vauvojen puuhailuista (esim. taaperokärryn työntäminen).

6.2 Kasvattajien ohjaama liikkuminen sekä kasvattajat lasten liikkumisen tukijoina ja edistäjinä

6.2.1 Kasvattajien ohjaama liikkuminen

Kasvattajien ohjaama liikkuminen ilmenee suorasti liikuntatuokioiden järjestämisessä ja epäsuorasti niin, että lapsille tarjotaan mahdollisuus lumisotaan Ulla-kasvattajan ollessa maalitauluna sekä materiaalit ja rekvisiitat ulkona järjestettävien rapujuhlien koristelulle. Kahdessa kirjasta neljästä on kasvattajien ohjaama liikuntatuokio:

Mutta aamupiirissä Tson-Osman ei puhunut pipareista mitään vaan sanoi että nyt jumputaan. Jumppasalissa on jumpparata. (T1.)

- Nyt alkaa jumppatuokio, Anu ilmoittaa (T3).

Liikuntatuokioiden sisältöä ei ole teksteissä juurikaan avattu, mutta kuvista voi päätellä, mitä niissä tapahtuu. Pablo ja heiluvat hampaat -kirjan liikuntatuokiolla liikutaan jumpparadalla: lattialla on kaksi putkea, neljä isoa palloa (lapsia vyötärölle asti), yksi pienempi pallo (lapsia reisiin asti), neljä pientä palloa sekä kuu-tion ja tunnelin malliset palikat. Yksi lapsi on juuri ryömimässä putkessa (vain jalkaterät ja toisen jalan sääri näkyy) ja toinen lapsi makaa vatsallaan toisessa tunnelissa pidellen kädellä palloa ja näyttäen hämmentyneeltä (suu auki). Kaksi poikaa seisoo pallojen keskellä toisen pitäessä käsiään poskilla ja toisen huutaessa "VERTAAA!". Tyttö istuu pallolla ja osoittaa jonnekin. Liikuntatuokio on selvästi keskeytynyt.

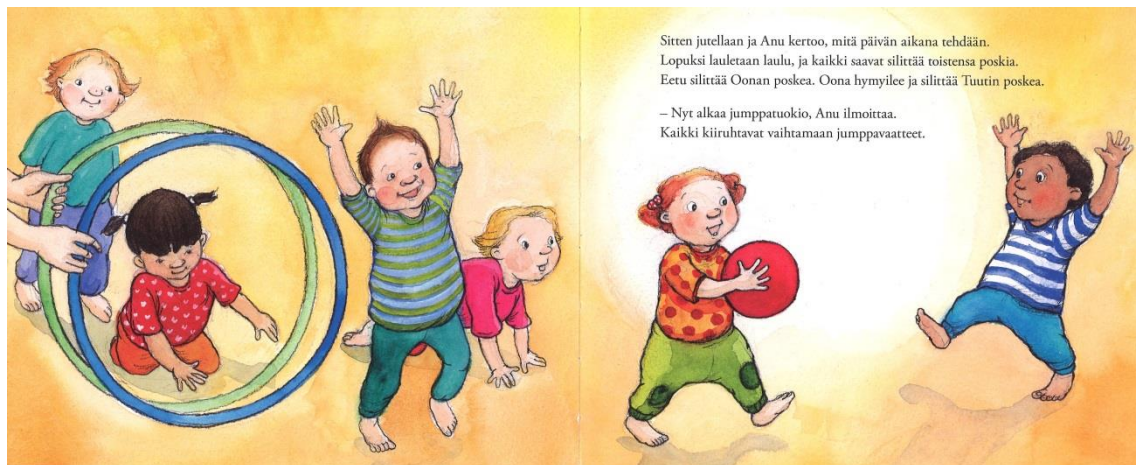
Seuraavalta aukeamalta selviää, että Tson-Osman-kasvattajan ja yhden lapsen päät ovat kolahtaneet yhteen ja Tson-Osmanin nenästä tulee verta, ja tästä syystä kaikki ovat lopettaneet liikkumisen (KUVA 9). Vahingosta päätellen jumpparadalla on ollut kovaa touhuamista ja kasvattaja on ollut mukana liikkumassa lasten kanssa. Tson-Osman on piirretty aukeaman oikeaan laitaan isona; hänen hahmonsa täyttää koko oikeanpuoleisen sivun reunan. Kasvattajan roolia ja mukana oloa liikuntatuokiolla ei ole ainakaan haluttu piilottaa. Pianon nuottitelineellä on avoimena musiikkikirja, jossa näkyvät kappaleet *Pom pom pum!* ja *Dingeli dong*. Kenties jumppatuokioon on sisällytetty musiikkiliikuntaa, jolloin lapset ovat saattaneet *Pom pom pum!* -kappaleen tahtiin leikkiä palloilla ja pomputella niitä, sillä lattialla lojuu siellä täällä pieniä ja isoja palloja. (T1.) Liikuntatuokiot voidaankin integroida esimerkiksi osaksi musiikkia (Pönkkö & Sääkslahti 2017, 142).

KUVA 9. Kasvattaja on mukana liikuntatuokiossa, jossa on leikitty palloilla (T1).

Oona ja Eetu: Päivä hoidossa -kirjan jumppatuokiolla touhuavat päiväkodin pienimmät lapset (KUVA 10). Jumppahetki näyttää hyvin vapaalta. Oona kiiruhtaa

iso punainen pallo käsissään eteenpäin ja yksi lapsi on kontallaan lattialla. Eräs poika ottaa juuri isoa harppausta kädet kurotettuina kattoa kohti, myös toinen poika pitelee käsiään ylhäällä, hän näyttää hyppelehtivän. Vasemman sivun reunassa joku pitelee käsissään kahta vannetta pystyssä lattian tasolla, joiden läpi eräs tyttö on juuri konttaamassa. Ilmeisesti Anu-kasvattaja pitelee vanteita: henkilöstä ei näy kuin kädet suunnilleen ranteista alaspäin ja käsien koosta päätellen hän on aikuinen. Kasvattajan roolia ei ehkäpä ole haluttu korostaa jumppatuokiolla ja siksi hänet on häivytetty kuvasta pois käsiä lukuun ottamatta. Vanteiden takana seisoo yksi poika, joka näyttää tarkkailevan tilannetta. Lapset ovat keskittyneen ja hyväntuulisen näköisiä: liikuntatuokio näyttää olevan mukava osa päiväkotipäivää. (T3.)

Sitten jutellaan ja Anu kertoo, mitä päivän aikana tehdään.
Lopuksi lauletaan laulu, ja kaikki saavat silittää toistensa poskia.
Eetu silittää Oonan poskea. Oona hymyilee ja silittää Tuutin poskea.
– Nyr alkaa jumppatuokio, Anu ilmoittaa.
Kaikki kiiruhtavat vaihtamaan jumppavaatteet.

KUVA 10. Pienimpien lasten jumppatuokiolla liikutaan vapaasti (T3).

Kasvattajien rooli lasten liikkumisessa ilmenee toisinaan epäsuorasti ja joskus jää lukijan tulkinnan varaan se, ohjaileeko kasvattaja lasten liikkumista vai onko se lapsista itsestään lähtevää:

Jumpan jälkeen lähdetään pihalle leikkimään. Se on kaikkien mielestä hauskaa.
Kun lapset ovat saaneet punaiset posket, palataan sisälle (T3.)

Me rapukävelimme pukemaan. (T2.)

Edellä olevasta sitaatista voi otaksua, että kasvattaja päättää, milloin lähdetään ulos ja milloin mennään takaisin sisälle, vaikkei sitä suoraan sanotakaan. ”Punaiset posket” voidaan tulkita tunnusmerkiksi, minkä perusteella kasvattaja tekee päätöksen, että nyt on liikuttu ja ulkoiltu riittävästi ja on aika mennä sisälle (T3). Ulkona olemisesta ja siellä puuhailusta ei ole tietoa, joten tämä jätetään lukijan mielikuvituksen varaan. Lasten rapukävelystä ei voida sanoa, onko se lasten itsensä keksimä vai kasvattajan esittämä tapa mennä pukemaan ulkovaatteita. Kasvattaja on saattanut kehottaa ”rapuja” tällaiseen liikkumistyyliin, sillä aiemmin kirjassa on mainittu kasvattajan sanoneen, että ”Tänään leikitään rapuja!” ja kertoneen yllätyksen rapujuhlien järjestämisestä (T2).

6.2.2 Kasvattajat lasten liikkumisen tukijoina ja edistäjinä

Kasvattajat tukevat lasten liikkumista ja edesauttavat liikkumisen toteutumista monin tavoin: *hyväksyväällä asenteellaan, omalla esimerkillään* sekä asianmukaisilla *liikkumis- ja leikkivälineillä* ja niiden *sijoittelulla*.

Kasvattajien *hyväksyvä asenne* lasten liikkumista kohtaan käy ilmi aamupiirissä: päiväkodin aikuiset näyttävät hyväksyvän lasten liikkumisen ja aktiivisuuden, koska eivät kiellä lapsia liikkumasta ja touhuamasta (pallon heittelyä, tornin rakentamista isoilla palikoilla, propellileikkiä) yhteisellä kokoontumisella. Tson-Osman on kääntynyt tyttöönsä päin, joka heittelee palloa, joten hän kyllä huomaa lapsen puuhat. (T2, ks. KUVA 6.) Aikuiset myöskin sallivat lasten vesi- ja kuraleikit ulkona. Roiskuttamista ja kastelemista ei kielletä. Tästä syystä he ilmeisesti olivat tiukkoina kurahousujen kanssa, sillä kaikkien lasten oli puettava ne vastustuksesta huolimatta. (T2.)

Kasvattajat kannustavat lapsia liikkumaan *omalla esimerkillään*. Tson-Osman ja Ulla ovat lasten mukana leikeissä ja touhuissa: Ulla on mukana rapujuhlissa ja kumpikin keinuu ja on lumisotaa lasten kanssa. Seuraavalla sivulla olevasta kuvasta (KUVA 11) näkyy, että iltapäiväulkoilun lumisodassa hyväntuulisen näköinen Tson-Osman ottaa juuri lunta maasta tehdäkseen ilmeisesti lumi-

pallon. Ulla seisoo vähän matkan päässä kahdesta lapsesta ja heiluttelee käsivarsiaan laajassa kaarissa, kaiketi hän on maalitaulu, johon saa yrittää osua lumipalloilla. Eräs lapsi on juuri heittämässä palloa kohti Ullaa. Toinen lapsi katsoo vierestä ja pyörittelee käsissään omaa palloa. Kasvattajien osoittama kannustus lumipallojen heittämiseen sekä leikissä mukana oleminen innostavat lapsia arvaustenkin lumisotaan. (T1.)

Minä katsoin kelloani ja sanoin, että kymmenen minuutin päästä. Rebekka syöksyi ihmeissään luokseni ja kiskaisi rannekelloni esiin.
— Kello, hän ihmetteli. — Ei pienet osaa kelloa.
Juuri kun Rebekan Pilvi putosi liukumäkeen huiii, astui Rebekan isä Salhi pihaan.
— Isä! huusi Rebekka ja syöksyi isänsä syliin.

KUVA 11. Kasvattajat leikkivät lasten kanssa lumisotaa (T1).

Omalla vaatetuksella ja myönteisellä asenteella kasvattajat osoittavat, että ulkoilla voi säällä kuin säällä: sadesäällä Ullalla ja Tson-Osmanilla on kumisaappaat ja muut syksysään sopivat vaatteet, kuten ulkohousut, takki, pipo, kaulahuivi ja lapaset. Talvella kummallakin on varrelliset kengät ja lämmin vaatetus. Tosin Ullan ja Tson-Osmanin ulkovaatetus näyttää olevan sama sekä syksyllä että talvella (T2 & T1). Anu-kasvattajakin on varustautunut ulkoiluun asianmukaisesti saappain, ulkohousuin, takein ja sormikkain (T3). Kasvattajien myönteis-

nen suhtautuminen ulkoiluun ”huonolla” säällä näkyy Ullan mukanaolona rapujuhliissa: hän on lasten joukossa, istuu penkillä syyssään sopivassa vaatekassessa ja hymyilee. (T2.)

Kasvattajat voivat edistää lasten liikkumista tarjoamalla heidän käyttöönsä erilaisia *välineitä*. Onni-poika menee päiväkotiin -kirjassa lapsille on varattu ulkoiluun ämpäreitä, lapioita, kastelukannuja, trukkilava, haravia, leikkivene ja suuri kuorma-auto. Lapset hyödyntävät myös luonnon omia välineitä, sillä Onni on löytänyt Y-mallisen kepin vesileikkeihinsä ja kaksi muuta lasta käyttävät pihan kiviä leikeissään. Oona ja Eetu: Päivä hoidossa -kirjassa lasten liikunta- ja leikkivälineinä on mainittu kolmipyörä, keinut ja liukumäki ja kuvasta voi nähdä leikkivälineinä olevan lisäksi traktori, iso kuorma-auto, ämpäreitä, harava, kastelukannu, lapioita ja hiekkamuotteja. Pablo ja heiluvat hampaat -kirjassa laivakiipeilyteline on pidetty puhtaana lumesta ja jäädä, joten lasten on hyvä leikkiä siinä talvellakin. Rebekka ja heiluvat hampaat -kirjasta ilmenee, että lasten käytössä on palloja, jalkapallokenttä maalineen, rengaskeinut, jousikeinu, lapioita, ämpäreitä, haravia ja kaivinkone. Kirjojen kuvat osoittavat, että lelut ovat usein pitkin poikin päiväkodin pihaa, mikä voi viitata siihen, että ne ovat vapaasti lasten saatavilla ja käytettävissä ulkoilun aikana.

Päiväkodin sisätiloissa *liikuntavälineiden sijoittamisella* voidaan vaikuttaa lasten liikkumiseen; jos esimerkiksi hyppynarut, pallot ja potkuautot ovat lasten saatavilla, niitä luultavasti myös käytetään. Onni-poika menee päiväkotiin -kirjassa kasvattajat ovat järjestäneet leikkihuoneeseen liukumäen sekä isoja pehmeitä rakennustiiliä rakenteluleikkejä varten (KUVA 12). Leikkihuoneen hyllyssä muiden lelujen ja kirjojen kanssa omalla hyllyllään on kaksi palloa, matalalla, niin että lapsetkin yltävät niihin. Rakentelutiilet, liukumäki ja pallot viestittävät, että kasvattajat kokevat lasten sisällä liikkumisen tärkeäksi ja siihen kannustetaan erilaisin välinein. (T4.) Rebekekan rapupäivä -kirjassa eteisen kenkätelineessä on kolme suurta palloa. Pallojen paikasta ilmenee, että pallot ovat lasten käytettävissä ja niillä sallitaan pelata. (KUVA 13, T2)

KUVA 12. Leikkihuoneessa on liukumäki ja rakentelutiiliä liikunnallisiin sisäleikkeihin (T2).

KUVA 13. Eteisessä on palloja lasten leikkejä varten (T4).

Kuvakirjoissa on kuvattu sekä kasvattajien ohjaamaa liikkumista että kasvattajien roolia lasten liikkumisen tukijoina ja edistäjinä. Kasvattajat ohjaavat liikuntatuokioita, joiden sisältöä ei kuitenkaan ole erityisesti avattu. Kasvattajat edistävät lasten liikkumista hyväksyvällä asenteellaan liikkumista kohtaan (esim. lapsia ei kielletä liikkumasta aamupiirissä), omalla esimerkillään (esim. kasvattajat keinuvat ulkona lasten kanssa) ja liikuntavälineiden tarjoamisella lasten käyttöön (esim. ulkona leikkittelineet ja keinut, sisällä pallot ja liukumäki).

7 POHDINTA

7.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää, miten lasten omaehtoinen, eriasteisesti kuormittava liikkuminen sekä kasvattajien ohjaama liikkuminen näkyvät päiväkotiarkea käsittelevässä neljässä suomalaisessa lasten kuvakirjassa sekä miten kasvattajat tukevat ja edistävät lasten liikkumista kyseisissä kirjoissa. Jaottelin eriasteisesti kuormittavan liikkumisen *voimakkaasti*, *reippaasti* ja *kevyesti kuormittavaan liikkumiseen* liikkumisen intensiteetin perusteella.

Tuloksista ilmeni, että kirjoissa lasten liikkuminen oli varsin monipuolista. Lasten liikkuminen näkyi sekä sisä- ja ulkoleikeissä, siirtymissä että arkiaskareissa. Lapset liikkuivat yksin ja yhdessä toisten lasten tai kasvattajien kanssa. Lapset hyödynsivät liikkumisessa erilaisia leluja ja välineitä. Kirjoissa lapsilla esiintyi eniten kevyesti kuormittavaa, toiseksi eniten reippaasti kuormittavaa ja vähiten voimakkaasti kuormittavaa liikkumista. Poikien ja tyttöjen liikkumisen kuormittavuuden välillä oli eroja voimakkaasti kuormittavassa liikkumisessa, jota ilmeni pojilla enemmän (juoksussa). Kasvattajat ohjasivat lapsille liikuntatuokioita sekä tukivat lasten liikkumista hyväksyvällä asenteellaan, omalla esimerkillään sekä asianmukaisilla liikkumis- ja leikkivälineillä ja niiden sijoittelulla.

Voimakkaasti kuormittavaa liikkumista oli kirjoissa melko vähän, määrällisesti vähiten. Pääasiassa se oli juoksemista ja tapahtui päiväkodin pihalla ja erilaisissa siirtymä- ja hakutilanteissa. Juokseminen oli kirjoissa usein pyrähdysten omaista, mikä on tyypillistä lasten voimakkaasti kuormittavassa liikkumisessa. Siinä liikunta- ja lepojaksot vuorottelevat kestäen muutamista sekunneista muutamisiin minuutteihin (Ahonen ym. 2008, 20). Tyypillistä voimakkaasti kuormittavalle liikkumiselle on myös se, että sitä esiintyy lasten vapaassa leikissä ulkona (Reunamo ym. 2014), kuten näissä kuvakirjoissa. Kirjoissa päiväkodin sisätiloissa

voimakkaasti kuormittavaa liikkumista ei juurikaan ollut, ja jos oli, sitä ei sallittu (vrt. kasvattaja kieltää kaksosten helikopterileikin T1). Myös Soini (2015) havaitsi väitöstutkimuksessaan, että lasten fyysisesti kuormittavat leikit, esimerkiksi juuri juoksu, olivat harvinaisia päiväkodin sisätiloissa. Kuvakirjoissa sekä tytöt että pojat juoksivat, tosin poikien juoksemisesta mainittiin hieman useammin. Kirjoissa esiintynyt ainoa varsinainen juoksuleikki, helikopterileikki, oli poikien kehittänyt leikki. Tutkimusten mukaan poikien leikit ovatkin toiminnallisempia ja sisältävät enemmän liikkumista kuin tyttöjen leikit (ks. esim. Zachopoulou, Trevlas & Tsirikaki 2004, 44–45; Soini ym. 2014). Kirjoissa lapset juoksivat usein yksin. Pienten lasten leikit ovatkin fyysisesti aktiivisempia heidän leikkiessään yksin eikä ryhmässä (Soini ym. 2014).

Reippaasti kuormittavaa liikkumista oli havaittavissa kirjoissa varsin paljon, määrällisesti toiseksi eniten. Erilaiset liikkumistyylit ja paikasta toiseen siirtymiset sisälsivät usein reipasta liikkumista, kuten hyppimistä ja rapukävelyä. Lasten ulkoleikeissä esiintyi paljon reippaasti kuormittavaa liikkumista, esimerkiksi pyöräilyä, lumisotaa ja rapuleikkiä vesilätäköiden luona. Ulkona olo kannustaa lapsia omaehtoiseen liikkumiseen ja leikkiin, ja ulkoillessa lapset ovat fyysisesti aktiivisempia kuin sisällä. Ulkona on enemmän tilaa olla aktiivinen, koska lasten ei tarvitse varoa liikkumista samalla tavalla kuin ahtaammissa sisätiloissa, eikä ulkona ole samanlaisia käytösääntöjä ja normeja kuin sisällä. (Pönkkö & Sääkslahti 2013, 474; Soini ym. 2014; Sääkslahti 2015, 133.) Kirjoissa kuvatuista sisäleikeistä vain yhden voitiin tulkita sisältävän reippaasti kuormittavaa liikkumista (pesukoneleikki, T1). Reippaasti kuormittavaa liikkumista onkin päiväkodin sisätiloissa yleisesti ottaen vähän. Soinin (2015) väitöstutkimuksesta käy ilmi, että päiväkodin sisällä lasten fyysisesti kuormittavia leikkejä, kuten juoksemista, kiipeilyä, työntämistä ja vetämistä, ei juurikaan havaittu. Lasten leikit sisältävät kuitenkin usein liikkumista, joten sisällä liikkumiselle tulisi luoda mahdollisuuksia ja varata vapaata tilaa (Pönkkö & Sääkslahti 2017, 147). Kirjoissa lapset hyödynsivät erilaisia välineitä liikkueessaan reippaasti kuormittavasti. Sääkslahti (2015, 135) toteaaakin, että erilaiset liikkumisvälineet ja lelut innostavat lapsia liikkumaan monipuolisesti. Kirjoissa etenkin kiipeilyteline (T1) ja polkupyörä (T3)

olivat suosittuja. Tosin polkupyöriä oli vain yksi, mikä saattoi rajoittaa reippaasti kuormittavan liikkumisen määrää.

Kevyesti kuormittavaa liikkumista esiintyi kirjoissa runsaasti, määrällisesti eniten. Se sisältyi huomaamatta moniin arjen tehtäviin, esimerkiksi pukeutumiseen ja ruokailuun. Taaperoikäinen lapsi harjoitteleekin innokkaasti arjen perustaitoja, kuten pukemista, ruokailemista ja potalla käyntiä (Sääkslahti 2015, 155), jolloin kevyesti kuormittavaa liikkumista kertyy päivän aikana vaivihkaa. Monet leikit, esimerkiksi linnan rakentaminen, roolileikki linnassa, autoleikki ja keinuaminen, olivat itsessään kevyesti kuormittavaa liikkumista. Lapset liikkuvatkin sisällä kevyesti kuormittavasti ennen kaikkea silloin, kun he leikkivät erilaisilla leluilla, tutkivat ympäristöä ja leikkivät erilaisia rooli- ja kuvitteluleikkejä (Reunamo ym. 2014). Kirjoissa monet vauvojen ja taaperoiden puuhailut sisälsivät kevyesti kuormittavaa liikkumista, kuten Hakka-lelun tappien lyöminen vasaralla, korin tutkiminen ja tuolia vasten seisominen/kävely. Alle kolmevuotiaalle onkin tyypillistä kevyesti kuormittava liikkuminen, sillä liikkumisen kuormittavuus kasvaa iän myötä (Reunamo ym. 2014). Kirjoissa kaikenikäiset lapset liikkuivat kevyesti kuormittavasti, sekä sisällä että ulkona ja yksin tai yhdessä toisten lasten kanssa.

Monista kirjojen kuvista näkyi, että liikkuminen on lapsista hauskaa: useassa lasten liikkumista esittävässä kuvassa lapset hymyilevät tai nauravat. Myös kirjojen teksteissä liikkumisen mukavuutta tuodaan esiin: *Ihan parhaat rapujuhlat!* (T2) ja *Jumpan jälkeen lähdetään pihalle leikkimään. Se on kaikkien mielestä hauskaa.* (T3.) Liikkumisen yksi merkittävä tehtävä onkin tuottaa lapsille iloa ja innostusta (Karvonen, Siren-Tiusanen & Vuorinen 2003, 139).

Kirjoissa lasten liikkuminen linkittyi vahvasti lasten keskinäiseen tai lapsen yksinään toteuttamaan leikkimiseen, tutkimiseen ja leikkisyyteen. Tämä näkyi esimerkiksi erilaisina liikkumistyyleinä ja rapujuhlien järjestämisenä. Lapsilla liikkuminen ilmeneekin paljolti fyysisesti aktiivisena, lasten omaehtoisena leikkimisenä (Dwyer, Baur & Hardy 2009, 534–536; Reunamo ym. 2014; Sääkslahti 2015, 145–146). Omaehtoinen leikki lisää lasten fyysistä aktiivisuutta (Reunamo ym. 2014; Sääkslahti 2015, 133).

Kirjoista oli havaittavissa, että pojat liikkuivat enemmän sekä kuormittavammin kuin tytöt: esimerkiksi juoksu mainittiin useammin poikien kuin tyttöjen kohdalla ja pyöräilyllä viitattiin ainoastaan pojan liikkumiseen. Havainto tukee aikaisempia tutkimuksia poikien ja tyttöjen liikkumisesta. Useat tutkimukset osoittavat, että poikien leikit ovat rajumpia, toiminnallisempia ja sisältävät enemmän liikkumista ja fyysistä kontaktia kuin tyttöjen leikit (Zachopoulou, Trevlas & Tsikriki 2004, 44–45). Tutkimusten mukaan alle kouluikäisistä lapsista pojat ovat keskimäärin fyysisesti aktiivisempia kuin tytöt (Sääkslahti, Soini, Mehtälä, Laukkanen & Iivonen 2013, 28–29). Kirjoista selvinnyttä poikien ja tyttöjen liikkumisen välistä suhdetta ei voida kuitenkaan pitää täysin luotettavana. Kahdessa kirjassa (Rebeka rapupäivä ja Oona ja Eetu: Päivä hoidossa) kuvattiin ensisijaisesti tytön päiväkotipäivää ja kolmessa (Pablo ja heiluvat hampaat, Oona ja Eetu: Päivä hoidossa ja Onni-poika menee päiväkotiin) pojan, joten poikien liikkumista oli määrällisesti enemmän. Myös kirjojen päähenkilöiden iät vaikuttivat liikkumiseen: eräässä kirjassa tyttöpäähenkilö oli taapero, joten hänen liikkumisensa oli luonnollisesti rajoituneempaa kuin päähenkilöinä olleiden isompien lasten.

Kasvattajien ohjaama liikkuminen näkyi kirjoissa liikuntatuokioiden pitämisessä sekä epäsuorasti niin, että kasvattajat kannustivat lapsia liikkumaan ulkoiltaessa. Kasvattajat edistivät ja tukivat lasten liikkumista päiväkodissa hyväksyvällä asenteellaan, omalla esimerkillään sekä asianmukaisilla liikkumis- ja leikkivälineillä ja niiden sijoittelulla.

Liikuntatuokiolla lapset liikkuivat erilaisten välineiden kanssa ja kasvattaja oli mukana liikkumassa (T1 ja T3). Varsinkin pienimpien lasten kanssa aikuisen on tärkeä olla mukana liikkumassa ja näyttämässä mallia. Pienimpien lasten liikuntatuokiolla liikkuminen välineiden kanssa näytti hyvin vapaalta (T3), mikä onkin olennaista pienten lasten liikuntahetkissä (Karvonen, Siren-Tiusanen & Vuorinen 2003, 97, 101–104). Erilaiset välineet, telineet ja alustat houkuttelevat etenkin pieniä lapsia liikkumaan ja toistamaan haasteellisia asioita (Pönkkö & Sääkslahti 2017, 140).

Epäsuorasti kasvattajien ohjaama liikkuminen kirjossa näkyi niin, että kasvattajat ohjasivat lapsia lumisotaan ja rapujuhlien koristeluun ulkona. Ulkoilu muodostaa ison osan lasten päiväkodissa tapahtuvasta liikkumisesta, joten kasvattajan on hyvä kannustaa ulkona liikkumiseen paikallaan leikkimisen sijaan (Pönkkö 2015, 128–129, 163). Idea rapujuhlien järjestämiselle (T2) oli kaiketi kasvattajien, mutta rapujuhlien sisältö rakentui pitkälti lasten mielikuvituksen ja kiinnostuksen mukaan (esim. raputanssi, mutakakkujen tekeminen). Kasvattajat tarjosivat ideoita, joita lapset jalostivat mieleisekseen. Kasvattajan toteuttamassa liikkumisessa lähtökohtina ovat leikki, lasten luontainen uteliaisuus ja oppimisen ilo (Karvonen, Siren-Tiusanen & Vuorinen 2003, 97). Mielekäs ja kiinnostava liikkuminen saa lapset sitoutumaan toimintaan ja innostuminen puolestaan saa lapset liikkeelle (Reunamo 2016, 29).

Kasvattajat edistivät ja tukivat lasten liikkumista päiväkodissa hyväksyvällä asenteellaan (esim. lasten sallittiin liikkua aamupiirissä) ja omalla esimerkillään (esim. lumisodassa mukana, tarkoituksenmukainen ulkovaatetus). Kasvattajan on hyvä olla lasten käytettävissä leikittäjinä ja tarvittaessa mukana liikkumassa (Karvonen, Siren-Tiusanen & Vuorinen 2003, 97; Pönkkö & Sääkslahti 2017, 142), kuten kasvattajat tekivätkin keinuessaan lasten kanssa (T2) ja ollessaan lasten mukana lumisodassa (T1). Kasvattajan on tärkeä muistaa, että hän on lapsille liikkumisen roolimalli (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 17), joten kasvattajan oma asennoituminen liikkumiseen heijastuu lapsiin. Mikäli lapset kokevat kasvattajien asenteen liikkumista kohtaan myönteiseksi ja sallivaksi, he mielellään käyttävät luovuuttaan esimerkiksi tanssi- ja liikuntaesityksissä, mikä tulee ilmi kahden lapsen esittämässä raputanssissa (T2) (Pönkkö & Sääkslahti 2013, 475). Kasvattajan on tärkeä sallia lasten liikkuminen niin sisällä kuin ulkona, antaa lasten kokeilla taitojaan ja rajojaan sekä luoda lapsille mahdollisuuksia oppia säätelemään liikkumiseen liittyviä riskejä, sen sijaan että liikkuminen kielletään ylenmääräiseen turvallisuushakuisuuteen vedoten (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 21–22).

Kasvattajat edistivät ja tukivat lasten liikkumista asianmukaisilla liikkumis- ja leikkivälineillä ja niiden sijoittelulla. Esimerkiksi ulkoilussa oli käytössä kolmipyörä, keinuja, kiipeilyteline ja riittävästi hiekkaleluja. Erilaiset liikkumisvälineet ja lelut innostavat lapsia liikkumaan monipuolisesti (Sääkslahti 2015, 135). Lasten käytössä oli kirjoissa paljon hiekkalaatikkoleluja, joilla leikittiinkin runsaasti. On aiheellista pohtia, kannustavatko hiekkalelut lapsia vähäiseen liikkumiseen (vrt. erittäin kevyt liikkuminen). Toisaalta hiekkaleluilla leikkiminen saattaa harjoittaa pienillä lapsilla motoriikkaa, mutta isompia lapsia hiekkalaatikkoleikit voivat passivoittaa liikaa. Soini (2015) huomasi väitöstutkimuksessaan, että hiekkalaatikkoleluja käytettiin enemmän kuin pyörällisiä leikkivälineitä (esim. pyörät, työnnettävät leikkiautot, taaperokärryt). Kenties syynä oli se, että hiekkalaatikkolelut olivat koko ajan lasten vapaasti käytettävissä, kun taas pyörät olivat varastossa aikuisten hallittavissa. Leikki- ja liikuntavälineiden tulisi olla jatkuvasti lasten saatavilla (Pönkkö & Sääkslahti 2013, 474–475; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 46). Kirjoissa päiväkodin sisätiloissa lasten ulottuvilla oli palloja, suuria rakentelutiiliä ja liukumäki kannustamassa lapsia liikkumaan (T2 ja T4).

Kuvakirjoissa ilmeni eniten kevyesti kuormittavaa, toiseksi eniten reippaasti kuormittavaa ja vähiten voimakkaasti kuormittavaa liikkumista. Kirjoissa esiintynyt liikkuminen on linjassa alle kouluikäisten lasten liikkumista koskevien tutkimustulosten kanssa: suomalaisissa päiväkodeissa 1–7-vuotiailla lapsilla tehdystä tutkimuksesta selvisi, että kevyesti kuormittavaa liikkumista oli 56,4 %, reippaasti kuormittavaa liikkumista (kuten kävely, koko kehon liikuttaminen) 33,6 % ja voimakkaasti kuormittavaa liikkumista (kuten juoksu, peuhaaminen) 10,0 % kokonaisliikkumisesta (Reunamo ym. 2014, 38). Edellä esiteltyjen tutkimustulosten perusteella voitaneen todeta, että päiväkotia käsittelevissä kuvakirjoissa lapset liikkuvat päiväkodissa liian vähän ja kevyesti.

7.2 Tutkimuksen eettisyys, luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet

Mertonin (1957) mukaan tieteen tulee olla universaalia, julkista, puolueetonta ja tiedeyhteisön järjestelmällisen kritiikin läpi käynnyttä (Tuomen & Sarajärven 2018, 148–149 mukaan). Tutkimuksen tekemistä tulisi ohjata eettinen sitoutuneisuus ja hyvä tieteellinen käytäntö (Tuomi & Sarajärvi 2018, 150). Hyvän tieteellisen käytännön mukaan koko tutkimusprosessin ajan tulee noudattaa rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6), jota minäkin noudatin tutkimustyössäni, aineiston analysoinnissa ja tulosten raportoinnissa. Muiden tutkijoiden työtä tulee kunnioittaa ja viitata heidän julkaisuihinsa asianmukaisesti (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Osoitan tekstissäni, milloin kyse on omasta pohdinnastani ja milloin viittaatan toisten tutkijoiden teksteihin.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa kiinnitetään huomio koko tutkimusprosessiin sekä itse tutkijaan, jota voidaan pitää tutkimuksen merkittävänä tutkimusvälineenä (Eskola & Suoranta 2014, 211). Tutkimukseni luotettavuutta arvioitaessa tulee huomioida tutkimusaineiston koko ja sen valintakriteerit. Tutkimusaineisto koostui neljästä suomalaisesta lasten kuvakirjasta, joten aineisto ei ollut kovin kattava. Neljästä päiväkotia käsittelevästä kuvakirjasta saadut lasten liikkumista koskevat tulokset antavat suuntaa siitä, miten lasten liikkumista kuvataan kotimaisissa päiväkotia käsittelevissä lasten kuvakirjoissa. Tuloksia ei voida kuitenkaan yleistää koskemaan kaikkia suomalaisia päiväkotia käsitteleviä lasten kuvakirjoja. Laadullisessa tutkimuksessa yleistettävyyys ei ole tarkoituskaan, sillä tutkittavaa ilmiötä pyritään kuvaamaan, ymmärtämään tai tulkitsemaan mahdollisimman syvällisesti (Eskola & Suoranta 2014, 61).

Pyrin kuvaamaan aineiston analyysin tarkasti, jotta sen voisi halutessaan toistaa. Toistettavuudella tarkoitetaan sitä, että toinen tutkija voisi samoja esitelyjä luokittelu- ja tulkintasääntöjä soveltamalla tehdä aineistosta samat tulkinnat (Eskola & Suoranta 2014, 217). Hermeneuttisessa tutkimuksessa, mistä on piirteitä tässäkin tutkimuksessa, tulkinnalla on kuitenkin keskeinen merkitys aineiston analyysissä, joten on lähes mahdotonta, että toinen tutkija antaa teksteille ja

kuville samoja merkityksiä ja tulkintoja, ja saisi näin toistettua tutkimuksen samanlaisena (ks. Patton 2002, 113–115).

Tein tulkintaa kuvakirjojen teksteistä ja kuvista. Minun tuli tutkijana tiedostaa oman subjektiivisuuteni, taustani ja ennakkokäsitysteni vaikutukset analyysi- ja tulkintaprosessiin. Minun oli oltava kriittinen tekemiäni tulkintoja kohtaan ja kyseenalaistettava ne. (ks. Laine 2015, 35–36.) Kuva-analyysia tehdessä tuli muistaa, etten tutkijana välttämättä huomaa tai ymmärrä kaikkea, mitä kuvat kertovat. Kiinnitin kuvituksessa huomiota siihen, kertoivatko kuvat lasten liikkumisesta tai kasvattajien toiminnasta jotain sellaista, mitä teksti ei kertonut. Joistakin kirjojen kuvista ilmenee, että lasten puuhailuissa on nähtävästi ollut liikkumista, vaikkei sitä kuvissa sillä hetkellä olekaan: esimerkiksi urheilukentällä lojuu maassa kolme palloa seitsemän lapsen joukossa (T2), kenties lapsilla on ollut joku pallopuoli menossa äskettäin, ja Pablo-poika seisoo mäellä katselemassa tähtitavasta, joten hän on siis kiivennyt päiväkodin pihalla olevalle mäelle (T1). Lasten liikkuminen näkyi siis epäsuorasti monissa kuvissa ja oli osittain tulkinnanvaraista. Kuvien analysoinnissa tulikin varoa ylitulkintaa.

Analyysissa kirjoista poimimieni sitaattien erilaiset tehostesanat ja adjektiivit olivat apuna liikkumismuotojen lajittelussa. Esimerkiksi *syöksyä, pyöriä villisti, yhä kovempaa* ja *napsuttelin muiden luo* luovat tietynlaista vaikutelmaa liikkumisen intensiteetistä. Liikkumisen luokittelussa liikkumisen kesto aiheutti päänvaivaa silloin, kun liikkuminen oli intensiteetiltään raskasta mutta lyhytkestoista. Esimerkiksi hyppiminen itsessään on kohtuullisen raskasta ja sijoitin sen pääsääntöisesti reippaasti kuormittavaan liikkumiseen, mutta kun tekstissä mainittiin vain yksi hyppy (*Minä hyppäsin Tson-Osmanin syliin*, T2), tulkitsin kyseisen liikkumisen kevyeksi. Kuvakirjojen teksteistä ja kuvista ei kuitenkaan aina käynyt ilmi liikkumisen ajallinen kesto, mikä osaltaan vaikeutti lasten liikkumisen luokittelua.

Analyysiprosessissa haastavinta oli jaotella lasten liikkuminen kevyesti, reippaasti ja voimakkaasti kuormittavaan liikkumiseen. Pohdin esimerkiksi, onko maassa kieriminen kevyesti vai reippaasti kuormittavaa liikkumista. Ver-

tasin hankalissa tapauksissa kuvakirjoissa ilmennyttä liikkumismuotoa teoriaosuudessa esiteltyihin esimerkkeihin eriasteisesti kuormittavasta liikkumisesta ja toisinaan kokeilin itse kyseistä liikkumistapaa. Sijoitin kuvakirjoissa esiintyneen liikkumisen teorian esimerkkeihin ja/tai omaan testauskokemukseeni peilaten mielestäni oikeaan kategoriaan. Esimerkiksi kieriskelyn luokittelin reippaasti kuormittavaksi liikkumiseksi verrattuani sitä ensin muihin annettuihin esimerkkeihin reippaasti ja kevyesti kuormittavasta liikkumisesta. Tuulimyllykuvausta (*Rasmus oli tuulimylly*, T2) kokeilin itse: seisoin ja heiluttelin käsiäni kuin tuulimyllyn lapoja. Sijoitin kyseisen kuvauksen kevyesti kuormittavaan liikkumiseen oman kokemukseni pohjalta. Lasten liikkumisen jaottelu oli siis hyvin pitkälti omaa tulkintaani (ks. Patton 2002, 115), vaikka analyysia ohjasikin tutkimukseni teoreettinen viitekehys ja sen pohjalta luomani analyysirunko.

Vauvojen ja taaperoiden liikkumista oli haastava jaotella. Käytin liikkumisen jaottelussa apuna eriasteisesti kuormittavan liikkumisen mallia (voimakkaasti, reippaasti ja kevyesti kuormittava liikkuminen), mutta tästä puuttui kokonaan vauvojen ja taaperoiden liikkuminen. Varsinkin vauvoilla liikkuminen on aluksi paikoillaan liikehtimistä ja itse liikkuminenkin on alussa hyvin hidasta, vaikka se kuormittaaakin koko kehoa, joten onko kyse sitten kevyesti vai reippaasti kuormittavasta liikkumisesta? Osan vauvojen ja taaperoiden liikkumisesta jaottelin reippaasti kuormittavaan (esim. ulkona kuravaatteissa ryömiminen, taaperokärkyjen työntäminen) ja osan kevyesti kuormittavaan liikkumiseen (esim. rengaspyramidin kasaaminen seisaallaan, lapion kanssa hiekkalaatikolle kurkotelu), mikä on täysin omaa tulkintaa tutkijana. Toisinaan tieto lapsen iästä (vauva vai taapero) olisi helpottanut liikkumisen luokittelua, sillä sen perusteella olisi voinut arvioida liikkumisen kuormittavuutta kyseisessä ikävaiheessa.

Käyttämäni liikkumismääritelmän mukaan palikoilla rakentelu on erittäin kevyttä liikkumista, jota en laskenut tutkimuksessani liikkumiseksi (ks. Alle kouluikäisten lasten liikkuminen -luku). Otin kuitenkin suurilla rakennuspalikoilla rakentelun (T2 ja T4) mukaan liikkumiseen, koska niillä rakentelu kuuluu mielestäni kevyesti kuormittavaan liikkumiseen (vrt. tavaroiden järjestely on kevyesti kuormittavaa liikkumista).

On hyvä huomata, että Pablo ja heiluvat hampaat -, Rebekan rapupäivä -, sekä Oona ja Eetu: Päivä hoidossa -kirjojen kirjoittajat ja kuvittajat ovat eri henkilöitä, kun taas Onni-poika menee päiväkotiin -kirjan on kirjoittanut ja kuvittanut sama tekijä. Tämä on saattanut vaikuttaa kirjojen sisältöön, sillä kirjoittaja on voinut ajatella jonkin asian eri tavalla kuin miten kuvittaja on sen toteuttanut. Myös kirjailijoiden erilaiset ammatilliset taustat ovat arvatenkin vaikuttaneet kirjojen sisältöihin ja juoneen. Pablo ja heiluvat hampaat - ja Rebekan rapupäivä - kirjojen kirjoittaja Veera Salmi on ammatiltaan sosionomi ja työskennellyt päiväkodeissa lastentarhanopettajana (Otava n.d.), joten hänen työhistoriansa ja oma-kohtaiset kokemuksensa varhaiskasvattajana kaiketi heijastuvat kirjojen teksteissä.

Tutkimukseni selvitti neljässä päiväkotia käsittelevässä kuvakirjassa ilmennyttä lasten liikkumista. Jatkossa samoja kirjoja voisi tutkia päiväkodissa olevien lasten kanssa lasten näkökulma huomioiden (ks. Mustola 2014, 13–14). Olisi mielenkiintoista selvittää, minkälaista kerrontaa lapset rakentavat kyseisistä kuvakirjoista. Mihin asioihin lapset kiinnittävät huomiota tai takertuvat tekstissä ja kuvituksessa? Liikkuvatko ja leikkivätkö he samalla tavalla kuin kirjojen lapset? Ovatko kirjoissa ilmenevät tilanteet lapsille tuttuja? Myös päiväkotia käsittelevien, eri aikana ilmestyneiden kuvakirjojen vertailu (esim. 1990-luku ja 2010-luku) voisi antaa kiinnostavaa tietoa siitä, onko lasten liikkumista päiväkodissa kuvattu eri tavalla eri aikana ilmestyneissä lasten kuvakirjoissa.

LÄHTEET

- Ahonen, T., Hakkarainen, H., Heinonen, O. J., Kannas, L., Kantomaa, M., Karvonen, J., Laakso, L., Lintunen, T., Lähdesmäki, L., Mäenpää, P., Pekkarinen, H., Sääkslahti, A., Stigman, S., Tammelin, T., Telama, R., Vasankari, T. & Vuori, M. 2008. Fyysisen aktiivisuuden suositus kouluikäisille 7–18-vuotiaille. Helsinki: Opetusministeriö ja Nuori Suomi Ry.
http://www.ukkinstituutti.fi/filebank/1477-Fyysisen_aktiivisuuden_suositus_kouluikaisille.pdf. Luettu 22.5.2018.
- Bell, P. 2000. Content Analysis of Visual Images. Teoksessa T. V. Leeuwen & C. Jewitt (toim.) *The Handbook of Visual Analysis*. London: SAGE, 10–34.
<https://books.google.fi/books?id=9ySh2-NtKXUC&printsec=frontcover&hl=fi#v=onepage&q&f=false>. Luettu 21.3.2018.
- Caspersen, C. J., Powell, K. E. & Christenson, G. M. 1985. Physical Activity, Exercise, and Physical Fitness: Definitions and Distinctions for Health-Related Research. *Public Health Reports* 100 (2), 126–131.
- Dwyer, G. M., Baur, L. A. & Hardy, L. L. 2009. The challenge of understanding and assessing physical activity in preschool-age children: Thinking beyond the framework of intensity, duration and frequency of activity. *Journal of Science and Medicine in Sport* 12 (5), 534–536.
- Edwardson, C. L. & Gorely, T. 2010. Parental influences on different types and intensities of physical activity in youth: A systematic review. *Psychology of Sport & Exercise* 11 (6), 522–535.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 10. painos. Tampere: Vastapaino.
- Gallahue, D. L. & Ozmun, J. C. 2002. *Understanding motor development. Infants, Children, Adolescents, Adults*. 5. painos. New York: McGraw-Hill.
- Gibson, M. 2010. Picturebooks, comics and graphic novels. Teoksessa D. Rudd (toim.) *The Routledge Companion to Children's Literature*. Lontoo: Routledge, 100–111.
- Haapala, E. A., Pulakka, A., Haapala, H. L. & Lakka, T. A. 2016. Fyysisen aktiivisuuden ja fyysisen passiivisuuden yhteydet terveyteen ja hyvinvointiin

- lapsilla. Teoksessa Tieteelliset perusteet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksille. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016:22, 12–21.
- Heikkilä-Halttunen, P. 2010. Minttu, Jason ja Peikonhäntä. Lasten kuvakirjoja kipeistä aiheista. Helsinki: Avain.
- Heikkilä-Halttunen, P. 2015. Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen. Lastenkirjainstituutin julkaisuja 33. Jyväskylä: Atena.
- Heinimaa, E. 2001. Kuvakirjat lapsen ja aikuisen maailmassa. Teoksessa M. Suojala & M. Karjalainen (toim.) Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön. Avaa lastenkirja. Helsinki: Lasten Keskus, 142–163.
- Janssen, I. & LeBlanc, A. G. 2010. Systematic review of the health benefits of physical activity and fitness in school-aged children and youth. The International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity 7: 40.
- Karasma, K. & Suvilehto, P. 2014. Ihmejuttuja ja tavattomia tarinoita. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden maailma. Helsinki: Avain.
- Karvonen, P., Siren-Tiusanen, H. & Vuorinen, R. 2003. Varhaisvuosien liikunta. Jyväskylä: VK-kustannus.
- Laakso, M. 2014. "Pertules. Kyrppi. Jumittu.". Nykynonsense ja huumori Kari Hotakaisen lastenkirjoissa. Teoksessa M. Mustola (toim.) Lastenkirja. Nyt. Tietolipas 245. Helsinki: SKS, 27–45.
- Laine, T. 2015. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus 29–51.
- Lastenkirjainstituutti 2016. Lastenkirjatilastot.
<http://lastenkirjainstituutti.fi/muut-palvelut/tietoa-ja-tilastoja/lastenkirjatilastot>. Luettu 26.2.2018.
- Lasten ja nuorten liikunta. Suomen tilannekatsaus 2014 ja kansainvälinen vertailu. Jyväskylän yliopisto.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/45231/tilannekatsaus_web.pdf?sequence=1. Luettu 20.3.2018.
- Laukkanen, A., Määttä, S., Reunamo, J., Roos, E., Soini, A. & Mäki, P. 2016. Perheen tärkeä rooli. Teoksessa Tieteelliset perusteet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksille. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016:22, 22–26.

- Mikkonen, K. 2005. Kuva ja sana. Kuvan ja sanan vuorovaikutus kirjallisuudessa, kuvataiteessa ja ikonoteksteissä. Helsinki: Gaudeamus.
- Minilex. Lakia helpommin. 2015–2018. Mitä tarkoittaa sitaattioikeus?
<https://www.minilex.fi/a/mit%C3%A4-tarkoittaa-sitaattioikeus>. Luettu 19.3.2018.
- Mustola, M. 2014. Johdanto. Lastenkirjallisuus käsitteenä ja lajina. Teoksessa M. Mustola (toim.) Lastenkirja. Nyt. Tietolipas 245. Helsinki: SKS, 7–24.
- Mäkiranta, M. 2010. Kuvien lukeminen. Teoksessa J. Hurtig, M. Laitinen & K. Uljas-Rautio (toim.) Ajattele itse! Tutkimuksellisen lukutaidon perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus, 97–120.
- Nodelman, P. 2008. Hidden adult. Defining children's literature. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016.
http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf. Luettu 15.2.2018.
- Otava n.d. Veera Salmi.
<https://otava.fi/kirjailijat/veera-salmi/>. Luettu 6.6.2018.
- Patton, M. Q. 2002. Qualitative Research & Evaluation Methods. 3. painos. Thousand Oaks (CA): Sage.
- Poitras, V. J. ym. 2016. Systematic review of the relationships between objectively measured physical activity and health indicators in school-aged children and youth. *Applied Physiology, Nutrition, and Metabolism* 41, 197–239.
- Pönkkö, A. & Sääkslahti, A. 2013. Liikuntapedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS-kustannus, 462–481.
- Pönkkö, A. & Sääkslahti, A. 2017. Liikkuva lapsi. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 136–149.
- Reunamo, J., Hakala, L., Saros, L., Lehto, S., Kyhälä, A.-L. & Valtonen, J. 2014. Children's physical activity in day care and preschool. *Early Years* 34 (1), 32–48.
- Reunamo, J. 2016. Lapsilähtöinen toimintakulttuuri edellyttää lapsen kuunte-
lua. Teoksessa Tieteelliset perusteet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksille. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016:22, 27–31.

- Siljander, P. 1988. Hermeneuttisen pedagogiikan pääsuuntaukset. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia, 55/1988.
- Soini, A., Villberg, J., Sääkslahti, A., Gubbels, J., Mehtälä, A., Kettunen, T. & Poskiparta, M. 2014. Directly Observed Physical Activity among 3-Year-Olds in Finnish Childcare. *International Journal of Early Childhood* 46 (2), 253–269.
- Soini, A. 2015. Always on the Move? Measured Physical Activity of 3-Year-Old Preschool Children. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Väitöskirja.
- Soini, A. & Sääkslahti, A. 2017. Fyysinen aktiivisuus lapsen kasvun ja kehityksen tukena. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 129–144.
- Sosiaali- ja terveysministeriö, opetusministeriö & Nuori Suomi. 2005. Varhaiskasvatuksen liikunnansuosituksat. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:17.
- Suni, J., Husu, P., Aittasalo, M. & Vasankari, T. 2014. Liikunta on osa liikkumista – Paikallaanolon määritelmää täsmennetään parhaillaan. *Liikunta & tiede* 6, 30–32.
- Sääkslahti, A., Soini, A., Mehtälä, A., Laukkanen, A. & Iivonen, S. 2013. Liikunnallisen lapsuuden askelmerkit asetetaan jo päiväkotikässä. *Liikunta & Tiede* 50 (2–3), 27–31.
- Sääkslahti, A. 2015. Liikunta varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Timmons, B. W., LeBlanc, A. G., Carson, V., Gorber, S. C., Dillman, C., Janssen, I., Kho, M. E., Spence, J. C., Stearns, J. A. & Tremblay, M. S. 2012. Systematic review of physical activity and health in the early years (aged 0–4 years). *Applied Physiology, Nutrition, and Metabolism* 37 (4), 773–792.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 7. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki.
http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/media/HTK_ohje_2012.pdf

- Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016. Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016:21.
- Vuori, I. 2016. Liikunta, kunto ja terveys. Teoksessa I. Vuori, S. Taimela & U. Kujala (toim.) Liikuntalääketiede. 3.-8. painos. Helsinki: Duodecim, 16-29.
- Ward, D. S. 2010. Physical Activity in Young Children: The Role of Child Care. *Medicine And Science In Sports And Exercise* 42 (3), 499-501.
- Zachopoulou, E., Trevlas, E. & Tsikriki, G. 2004. Perceptions of gender differences in playful behaviour among kindergarten children. *European Early Childhood Education Research Journal* 12 (1), 42-53.
- Zimmer, R. 2002. Liikuntakasvatuksen käsikirja. Didaktis-metodisia perusteita ja käytännön ideoita. 2. painos. Helsinki: Lk-kirjat.